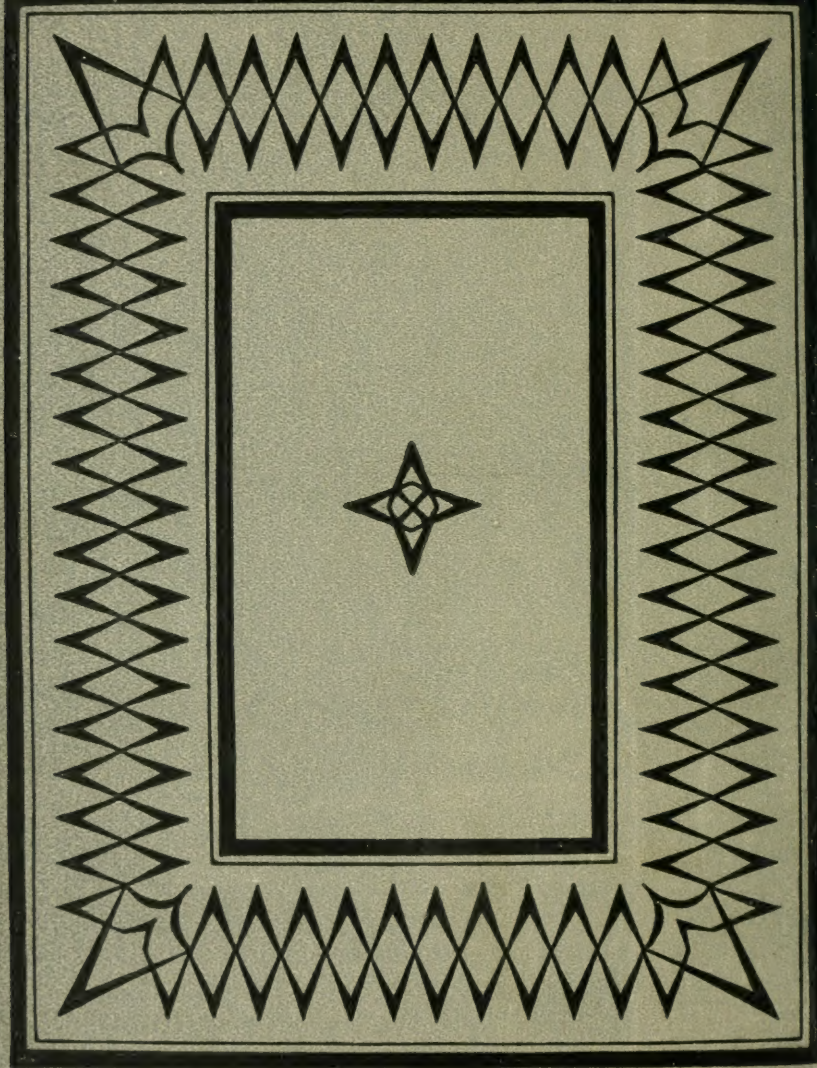
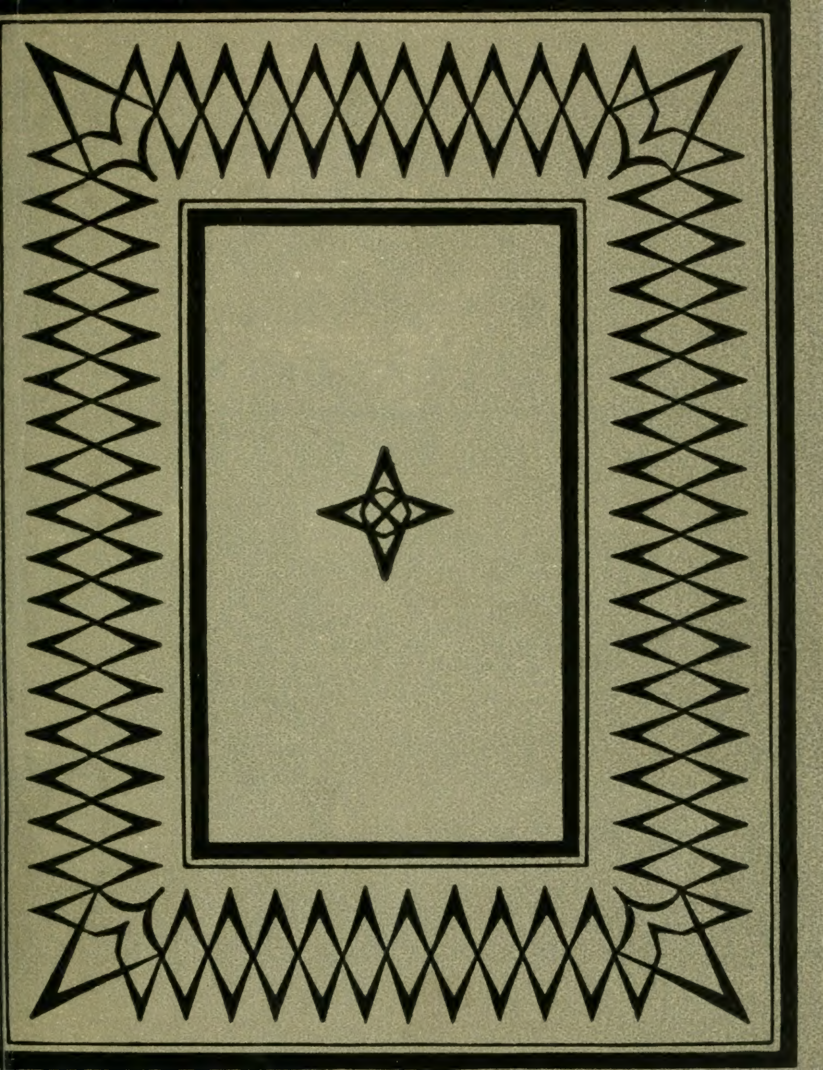

(4)

BIBLIOFIL

SVAZEK III.

HROBNÍK

KAREL SABINA:

HROBNÍK

BŘEVNOV

1918

I

Byl to krásný den letní; uprostřed oblohy skvělo se slunce polední, oudolí a hory stříbrnou září svou posívajíc; i třpytily se kraje vůkolní, jakoby po luzích českých zlaté bylo se rozvalilo moře. Bezechmurné klenutí blankytové v obzoru na zdálené hory důvěrně se podepíralo, a země i nebe v čistém plamenu se leskly. Zralé obilí výšku člověčí přesahovalo, zelenými háji a lučinami prožloutajíc.

Ve stínu stromů kaštanových několik sousedů vesničky K .... sešlo se, jako obyčejně v nedělní den, učitele svého očekávajíce, by jim něco z týdenně přicházejících novin pražských vypravoval nebo předčítal.

„Bohudíky," pravil konšel, „že dnes den sváteční jest; pochybuji, že by kdo byl parnem v poli obstáti mohl."

„Ba ovšem," odpověděl ponocný; „jest se obávati, že vyschnou potokové okolní, nepřitáhne-li brzo vlažící déšť. Záveský rybník také již ukazuje dno."

„Tenť beztoho již dávno měl býti vypuštěn," jal se říci šedivý rychtář; „a nebyla by ho věru žádná škoda. Ryby se v něm nerodí a mlýnům též hrubě neprospívá; i zdá se, jakoby staré pověry, proti všemu namítání nových mudrců, přec něco pravdivého do sebe měly, an se tam každoročně, dokud paměť moje sahá, z naší obce někdo utopil. Nechť tedy vyschne."

„Nejsem pověrečný," promluvil konšel, „a leccos sobě umím přirozeně vysvětlit, an jsem se v potulkách vojenských mnohé věci přiučil, na kterou bych doma nikdy byl nepomyslil; co se ale záveského rybníka týká, pochopiti nemohu, proč, buď jak buď, každoročně z něho mrtvola vytáhnouti se musí, jakoby obec naše kletbou zavázána byla, žravému bahnu oběť tu podávati. Již co chlapec jsem o tom slýchával, a matka má mně přísně zapovídala přibližiti se k němu. Dvacet let jsem zatím na vojně ztrávil, a dávno již jsem byl zapomenul na pověru. Navrátiv se opět domů pozoruji, že pověst a bohužel i uskutečňování jí se ještě zachovalo. Proč se asi

ten močál již dávno vypustiti neb aspoň ohraditi nedal, k odvrácení nového neštěstí?"

„O vypuštění rybníka nebývala řeč," odpověděl rychtář; „teprv nyní, co mladý pan hrabě nastoupil statek svůj, ustanovilo se na poručení jeho, hned po žních kalužiny vyčistiti a rybník vypustiti, kdežto prý se napotom panská zahrada založí. Ohražen však byl již před šestnácti lety, za nebožtíka pana hraběte Věnceslava, a přece...."

„Jen dopovězte!" zvolal jeden z mladších sousedů. „Já právě tehdáž byl v cizině, a až po dnešní den jsem se náležitě nedověděl, jak se dělo s otcem našeho pána."

„Inu kdož to ví?" pravil rychtář. „Posaváde se to nevysvětlilo, a zůstaneť to nepochybně navždy tajemstvím. Což neznáte celou tu příhodu? Tedy poslechněte; co vím, milerád vám sdělím. — Právě se byl utopil mlynářův pacholík, an nebožtík pan hrabě o pověsti obecné se dověděl. Rozhorlen nad pověrou selskou celý rybník kolkolem ohraditi kázal, a přísným slovem celé obci, zvlášť ale školním dítkám, blízký přístup ke hrázi zapověděl. I zachovával se příkaz dle vůle jeho, aniž se více jaké neštěstí přihodilo. V roce nato však, právě asi v této

letní době, nalezla se bezhlavá mrtvola hraběte, nedaleko břehu pokraj meze ležící. Hadové a ještěrky otevřeným chřtánem v tělo jeho se zažírali, a krvavý potok kolem něho bařiniště začervenil. Byltě v nejskvostnější oděv svůj vojenský oblečen. Žádný nevěděl, kterak tam byl přišel. U večer předtím, po stole, již svléknut odešel do komnaty své, neboť v obyčeji míval, dlouho do noci čísti. Hraběnka nevěděla, že by ještě někam jíti zamýšlel. Zámek byl uzavřen, žádný pána z domu vycházeti neviděl, a on přece odešel — navždy! Všecko pátrání bylo marné, a smrt hraběte Věnceslava až po tuto dobu nevyzkoumatelným zůstala tajemstvím. Ve krátkém čase nato náramné padly deště. Potokové se nadmuli, a vystouplé rybníky okolní přetrhaly hráze své, u kteréžto příležitosti také plot záveského rybníka odploval. Paní hraběnka odjela a od té doby se na venkově více neukázala. Nato však opět rok co rok někdo v záveském rybníku vlnám za obět padl."

„Bohu díky," pravil konšel, „že nás letos posud podobná nehoda minula. V brzce učiní se všemu konec; mladý pán bude zde obývati, a mnohých změn i oprav očekávati máme."

„Co se týká změn," namítnul ponocný, „nepochybuji; ale opravy — věru nevím, zdaž i všechny k našemu prospěchu budou. Tak dlouho jsme již vytrvali při starém — nechť raději vše i budoucně tak potrvá, jak nyní jest. Nynější svět jako posedlý jen po samém novotění a opravování baží, jakoby z toho cos dobrého vykvétalo. Co se dělo, stalo se vůlí boží, a mocnost lidská toho nepřekoná. Co se státi musí, proti tomu náš pan hrabě nezmůže ničeho; důkaz máme na smrti otce jeho. Posaváde ale aniž co uděláno aniž co odstraněno jest; nežli rybníka zde nebude, ještě se mnoho nepříjemného přihoditi může. — Neposmívejte se; vímť já nejlépe, proč právě takto soudím. U ponocování svém leccos jsem viděl, o čem se vám ani nezdává. Pamatujete-li pak z vás kdo, sousedé, že již tenkráte, když před šestnácti lety pan hrabě Věnceslav rybník ohraditi kázal, jsem vám vypravoval, jak dvě noci před úmrtím jeho v plášť zahalenou osobu jsem spatřil, od rybníka ke hřbitovu se beroucí, kdežto se oku mému ztratila?"

Ještě něco vypravovati chtěl ponocný, an očekávaný učitel přiblíživ se, hovoru konec učinil. Všickni vstavše vlídně uvítali příchozího. Byltť tento muž vzdělanější a

osvícenější, nežli páni stejného povolání, zvláště na venku obyčejně bývají, pročež i u všech obyvatelů k . . . . ských velké vážnosti požíval.

„Jen pokračujte dále, o čem jste mluvili," nabádal učitel; „beztoho vám dnes žádných novin nepřináším. Klášterní panna Alžběta již v posledních leží mrákotách, každého okamžiku povolání z tohoto světa očekávajíc; mně svěřeny jsou pohřební záležitosti, pročež mi dnes u vás dlouho zdržeti se nelze. Pokračujte tedy v prvnější rozprávce."

Konšel, zcela jiných jsa náhledů nežli ponocný, vypravoval učiteli krátce, o čem bylo mluveno dokládaje, že se mínění jeho stranu opravování a obnovování s ponocným neshoduje.

„Nebyl bych myslil," dí učitel, že i v naší obci zastaralé pověry tak pevně se usadily, a mám za to, že brzké opravy duševního života našeho zapotřebí jest. Takovéto obecné předsudky, milí sousedé, nejen směšné, nýbrž i celé dědině škodlivé jsou. Ve zkoumání pravdy a odstraňování bludných pověr nynější pokolení znamenitý pokrok učinilo. Nevšímavost souvěké vzdělanosti a patrného postupování člověčenstva v osvícenosti není nám přirozena,

nýbrž jen uvyklá, anoť se pohodlněji zdá, staré, často i škodlivé způsoby zachovávati, než na místo zavedených nové přijímati. Zdali nepoznáváte z týdenních novin, jak vysoký stupeň vzdělanosti již jiní národové dosáhli, jak úsilně veškeré překážky a obtížnosti přemáhají; u nás pak lid, nových nálezů méně si všímaje, k osvícení a oslavení vlasti nemnoho přispívá? Co však oněch nepatrných pověr vesních se týká, ty nás u vzdělaných lidí zbytečně v posměch uvádějí, a bylo by si přáti, aby se co nejdříve z kořene vyvrátily."

Zamlčel se, a pohlížeje vůkol na sousedy odpověď očekával. Bylo však patrno, že všichni stejného jsouce mínění jemu přisvědčovali, jediného ponocného vyjma.

„Vím," dal tento za odpověď, „že vám o takových záležitostech důvtipněji souditi lze, nežli mně, nevzdělanému venkovanu, ale naprosto nepochopuji, proč bychom zavrhovati měli drahná přesvědčení otců našich. Čili posměch nováčků dostatečným jest důkazem nepravdivosti dějů pověstných? Jestiť důkazem nevěry a lehkomyslnosti mladých, ne však pověrečnosti starých časů. Nechci se honositi zkušeností svou, ale věřte, že by mnohý jináče smýšlel i mluvil, kdyby se mnou pono-

coval. Nechť ale mysli a mluví, jak se komu líbí: já potrvám na svém, že pověsti o záveském rybníku nejsou pověrami."

„Viděl jste něco? Máte nějaké přesvědčení?" tázali se všickni, zvědavě mluvícího obstupujíce.

„Dosti věru na tom, co již každému z nás povědomo," dí ponocný; „nicméně opět nových mám důkazů. Již po několik nocí vycházívám na hájovou stráň, odkud mi celou krajinu, zvláště za úplňku měsíce, snadno přehlídnouti lze; tu vždycky, právě o půlnoci, postavu vidívám, od hřbitova k rybníku kráčející, kdež se mezi chrastím zraku mému ztrácí. Bůh račiž chrániti obec naši! Právě takové vidění míval jsem před šestnácti lety, a proroctví mé tehdejší, že někdo z obce v rybníku pochován bude, ukrutně se vyplnilo na panu hraběti."

„Tu máte přesvědčení," pravil učitel, „jak člověk zcela přirozenou věc pověrečně sobě vysvětluje. Osoba, kterouž v noci vidíváte, jest náš mladý pan hrabě Vilím. Znáte všickni podivné způsoby jeho a víte, že s nižádným spolku ani přátelství nehledí. Miluje pouze samotu, celý téměř den čtením rozličných knih se baví, a žádný z nás honositi se nemůže, že by s ním byl kdy promluvil;

toliko hrobníku, podobajícímu se v jednání pánovi, někdy s ním hovořiti lze. Teprve po západu slunce hrabě Vilím procházkou vycházívá, a nikam jinam nežli na hřbitov, odkudž se málokdy před půlnocí vrací. Kdož ví, co se mu tam tak zalíbilo! To však jisto, že jej ani záveský rybník ani pověra o něm tam neláká, neboť ačkoliv velmi mladý, nadobyčejně osvícený jest, a dozvěděv se o pověře naší obce nemálo se durdil, ano přísný rozkaz písemní mně zaslal stranu vyvrácení této pošetilosti. Možno, že i nebožtík pan hrabě v nočních procházkách sobě liboval, a protož se nedivím, že ponocný vídal postavu. Mimo to se pamatuji, že při úmrtí hvězdy a kříže, na prsou jeho připnuté byly mu odňaty; z čehož uzavříti se dá, že ho nikoli zlí duchové, nýbrž zlí lidé přepadli."

„Kam se ale poděla jeho hlava, že ji nebylo lze nalézti?" tázal se rychtář. Nežli však učitel odpověděti mohl, zazněl zvonek klášterní umíráčkem. Všickni umlknuvše hleděli, odkud přicházely zvuky. „Již je v Pánu!" pravil učitel; „dejž jí Bůh lehké odpočinutí! Bylať dobrá a milostivá; nezdá se však, že na tomto světě mnohých radostí požívala. Pan hrabě Věnceslav, ačkoliv jinak vlídně jednával, přece prý jí přísným bratrem býval,

a povídá se, že nevolně vstoupila v řád klášterní, donucena jsouc hrdou matkou a bratrem svým. — Nyní však musím obstarati příkrov a zpěváky k pohřbu. Mějte se dobře, sousedé! V příští neděli se opět sejdeme, snad že do té doby leccos nového vám ke sdělení se nahodí." Takto řka podával na rozloučenou sousedům rukou svých, a odcházeje ponocnému kynul, by jej vyprovodil.

Posavad ani obláček nezastínil oblohu jasnou, a v sluneční záři planul záveský rybník i krajina v něm vyobrazená. Pokraj háje třpytil se pozlacený kříž klášterní vížky, odkud zádumčivé zvuky umrčího zvonku, žalostivě a teskně zaznívajíce, skvělým bloudily krajem, jakoby odletělou duši zemřelé osoby bolestně zpět svolávaly a soucitné srdce i slzy lidské vzbuzovaly, by želely s nimi, že pod květnou, září objasněnou zemí kyne temný hrob, a za jasnou viditelnou oblohou že neviditelný, nejistý kryje se svět.

Právě umiráček dozníval, když učitel s ponocným po břehu rybníka ke klášteru se ubírali, několik set kroků ode vsi vzdálenému. Učitel počal po krátkém mlčení: „Zdaliž pak jste ubezpečen, sousede, že vidění vaše, o němžto jste mi již před několika dny vypravoval, ne-

bylo pouhým bludným omylem, aneb docela lichým snem?“

„Pane učiteli, devaterou mohu na to složiti přísahu, že jsem ani se nezmýlil v osobě, ani nespal. Dobře pamatuji každé pohnutí. Právě jedna hodina s půlnoci odbila; měsíc stál v úplňku, a jasno bylo jako ve dne. Viděl jsem z dálky hrobníka a slyšel jsem jej kopati. Přišed blíže spatřil jsem, že sestoupil ve vykopaný hrob, v kterémžto musel již někdo ležeti, neboť hlasitě praskala prkna rakve, a namáhání hrobníkovo u otvírání jí zapříti se nedalo. Co však dále se dělo, nemohu říci, an měsíc ukryl se ve chmury, a já ničeho více nezočil.“

„Podivná věc! Dávno-li tomu asi, co se to přihodilo?“

„Stalo se to právě tu noc po pohřbu jeptišky Anny; i zpozoroval jsem druhý den, že to byl hrob její, neb ačkoliv zase dobře urovnán byl, přece jsem na něm změnu poznal, i dubový kříž k jiné straně obrácen byl, než jsme jej byli postavili.“

„Neroznášejte toho po vsi,“ radil učitel ponocnému, „neopomiňte však častěji tam dohlížeti, a spatříte-li opět něco podobného, soukromně mi to sdělte. Hrobník je zde cizincem, žádný neví, odkud přišel, a takových

zvláštností do sebe má, že za tak mnohá léta jeho tu přebývání nikdo jej nevyzkoumal. Takovému člověku nelze důvěřovati, neboť kdož prohlíží tajemné účely jeho?“

„Ano máte pravdu. Budu jej pilně pozorovati, nebo věru nevím, co v tom člověku vězí. Chladně zdravívá, chladně na pozdravení děkuje, na žádného nepromluví, a ptá-li se ho kdo na něco, co nejstručněji odpovídá. Sešliť se to dva nemluvní lidé, on s naším panem hrabětem; to jen bych rád věděl, který z nich na druhého dříve promluvil, a co as pan hrabě vábného nachází u hrobníka.“

„Nedivil bych se,“ přejímá řeč učitel, „kdyby byl hrobník příliš sprostým člověkem, jenž by svou hloupost před lidmi ukrývati chtě jich se stranil, neboť obyčejně bývá, že lidé zákonů vzdělanějšího společenství neznající společnostem se vyhýbají, kde jen mohou; o něm však mám přesvědčení, že není ani sprostý, ani hloupý, neboť před několika lety, maje příležitost, v bytu jeho navštíviti jej, nad vybranou knihovnou jeho nemálo jsem se podivil. Prohlížeje poněkud jeho knihy, veškerá důmyslná a zádumčivá místa olůvkem zvlášt

poznamenána jsem shledal. I kdo zná způsob jeho u vychování dcery, přestává pochybovati o vzdělanosti hrobníkově.“

„Vidíte jej, tamhle přichází!“ pravil ponocný; oba mimovolně zastavili se, zdaleka na hrobníka hledíce, až se napotom též k rybníku přiblížil, a onino hovoříce o něm ke klášteru odcházeli.

Z druhé strany vesnice, tam, kde mezi ovocným stromovím rozložitého borku nevysoký strměl zámek hraběcí, přicházel hrobník. Byltě muž nevelké, však mocné postavy; popelavý oděv zvláštní ráznosti způsobům jeho dodával. Pod černou soukennou čepičkou mnohý vlas již se měnil, svědectví dávaje, že se hrobník již blíží ke stáři, ve kterém vášeň dobouřívá a plamen činného zápalu chladne. Zasmušilý obličej nejasnou mysl jevil, nebylo však lze rozhodnouti, zdali mocnost času či nestřídmá starostlivost brázdy mu na čele utvořila, neboť pod hustým obočím blýskaly se černé oči v neumdleném plamenu, co žhoucí hvězdy uprostřed tmavého mračna; kdykoli čelo mrzutě se stáhnulo, tu vždy jasněji se třpytil zrak, i úsměch ústy zahrával, že každý pozorující živost jeho duševní na první pohled uhodnouti musel.

Ani modrý nebes oblouk, ani květy a stromy v objasněné prostoře nevábily jej. Pevně před sebe hleděl v chladnou zemi, jakoby se v ní chovala tajná ztráta, jejíž objevení se jediné bylo by s to, veškeru pozornost jeho vzbuditi. Často se mu pohybovala ústa a sám s sebou mluviti se zdál; často zamyšlen státi zůstana, slzy z očí sobě stíral. — Divno, že, kdy blaho ozářené země v radostných zpěvích hájů a v květuplných luzích se ozývá, člověku jedinému tento utěšený pohled slzu vynucuje. Či je to slza radosti? — Ach ne! je to výraz želu nevyslovitelného nad krátkou a počasnou skvělostí touto, kteréžto myšlence žádné jiné stvoření podrobeno není.

To snad byl i hrobníkův stesk. Zhlédnul-li ale někoho zdaleka jej pozorujícího, zrychliv kroky postranní pěšinkou k domovu se ubíral.

II

Vesnice K . . . , položením i půvabným vůkolím svým mezi pěkné vesnice náleží. Hrabě Věnceslav nepořádné a staré chaloupky byl z většího dílu na vlastní útraty

zbořiti a nové, vkusnější vystavěti dal. V celé blízké krajině nenalézaly se tak čisté a úpravné silnice i pěšinky jako v K . . . . Nastoupiv nyní syn jeho, hrabě Vilím, panství, jakožto hodný nástupce otce svého, stejnou měrou o zvelebení a okrášlení místa tohoto pečoval.

Ačkoliv se Vilím každého stranil, pokud nevyhnutelná potřeba jej nedonutila, osobně s někým jednati: přece hned u nastoupení dědictví svého všem poddaným úředníkům písemními rozkazy oznámil, že mu na zdokonalování statku jeho nemálo záleží.

Půvabnou dolinu, v nížto přívětivá vesnice ležela, u východu obmezoval háj, tiché stíny své daleko rozprostíraje a teplé údolí chladným dechem provívaje, jako za soumraku vání večerní ochlazuje luhy. V stínu hájovém vystoupá starožitný klášter, jehožto vybudovaní hluboko do středního věku sahá. Za dávných časů tam býval mnišský řád, čehož mimo tamnějšího archivu i vysoké, na hrobkách kostelních v mramoru vytesané postavy dosvědčovaly, jakož i veliké obrazy, ve dlouhých, u věčném soumraku dlících chodbách vyvěšené, podobizny to zemřelých tam mnichů. Později na místě mnichů jeptišky se usadily, až po tuto dobu tam obývající.

Věž klášterní nehrubě byla vysoká, tím vyšší však se zdál chrám, s klenutím vzhůru se vypínajícím a obrovskými sloupy, dle gotického vkusu z kamene vytesanými. Vysoká okna mnohobarevným sklem pro zastiňování sloupů jen mdlé světlo rozsívala, a kamenné sochy, dávnověké pozůstatky minulých časů, z obou stran zdě krášlice, smutně hleděly ze stanovišť svých na šerý chrám, do jiných, dávno uplynulých věků mysl pozorujícího zavádějíce. Nad hlavním oltářem nevelké okénko silným žlutým sklem pablesky sluneční do osamotnělého chrámu pouštělo, a slabé prožloutlé paprsky po šedých stěnách se míhaly.

Jakož ale zasmušilý uvnitř se jevil kostel, zevnitř, spojen s klášterem, ráz vznešenosti do sebe měl. Mezi hustými stromy, s vysokými železnými vraty a černou, úzkými okénky mnišských bytů posetou zdí, stál tu klášter co starobylý náhrobek pochovaných věků, z něhožto zpěv a znění varhan co žalující zvuky sborů podzemních ve kraj se zanášely. Z jedné strany ke kostelu družil se hřbitov, kterýžto nízkou zdí ohražen, mír a pokoj nerušený v sobě ukrýval. Dřevěné i železné křížky v sluneční záři zdaleka se skvěly, a lilie, růže i květy

amarantové po náhrobkách zachvívaly se v polibení větérků hravých, v šumot háje mísíce tajný šepot svůj. Zde onde k mladému stromku se vinul jilm, a veškeré hroby tak pravidelně uspořádány byly, a kvítka tak čerstva zachována, že bylo patrno, jak starostlivá péče se zvláštní opatrností na ně dohlížela. Naproti klášteru stála chýše hrobníkova mezi nově vysázenými ovocnými stromky; kolem ní malá zahrádka rozkvétala. U vchodu se klenulo loubí z akácií, takže ratolesti po zdi se proudily a úponky až do úzkých oken zasahovaly, z nichž jedno ke hřbitovu, druhé v širou krajinu hledělo. Odtud se dal přehlédnouti záveský rybník a částka vesnice K . . . ., takže každého bylo viděti, kdokoliv ke klášteru neb na hřbitov přicházel.

Mezi hřbitovem a vesnicí rozložen byl onen pověstný záveský rybník, stálým suchým povětřím a trvalým parnem tak vyschlý, že se více bařiništi nežli rybníku podobal.

Smutně naň pohlídnul hrobník okolo jdoucí, a hluboce vzdychna zaslzené oči vzhůru obrátil k čistému podnebí. Bylo tak ticho, a tak velebně se klenula obloha nad zemí, jakoby i veškeré přirozenstvo bylo světilo den nedělní. Jen číže se ozývalo v stromoví, a tisícero skřivánků nad ve-

selým polem odpovídalo štěbetáním svým, když hrobník k domovu se blížil, ke Kláře, očekávající otce svého.

Možno-li slovy věrně vypodobniti dívku ušlechtilou, jak se jevila v úplné spanilosti, milostnosti své? V očích jejích planul neumdlený cit, a líce se rděly na sněhobílém obličeji jako jarní růže mezi skvělými liliemi. Nemám barev van Dykových, abych věrně vyobrazil krásu její, aniž genius Beethovenův rozněcuje slova má, bych mohl nápěvem vyřknouti, co šeptala ústa klečící dívky na matčině hrobě. Byla velmi nábožná; v samotnosti dlíc, záležitostem světským odcizena, tím více k vyšším předmětům spanilou duši svou obracela. Když mezi hroby klečela, blíže zemřelé matky své, milosti plné, oko pozdvihujíc k jasné oponě nebeské, zdálo se jakoby ochraňující anděl ve skvělém oděvu nadzemském dolů se byl snesl na chudobnou zem, opatrovat byty odpočívajících a oplakávat zemřelých. Spatříc však dívka očekávaného otce, vstříc mu vycházela.

„Tak dlouho jsi se zdržel v zámku?“ pravila k němu, a slzy zalily oči její. „Víš, že Alžběta již nežije?“

„Již nežije?“ zvolal rychle hrobník. „Tedy jí se zvonilo umíráčkem? — Rci, jest jistě mrtvá, aniž se probudí více?“

„Ach, bohužel, nikdy více!“ odpověděla Klára, otce do komnaty uváděджíc, kdež potrava polední připravena byla. Hrobník se usadil za stůl, a nedotknuv se jídla smutně před sebe hleděl. I oči truchlící Kláry lesknuly se slzami, a nebylo pochybnosti, že v čistém srdci jejím hluboká bolest se kryla.

„Svila jsem jí věnec rozmarinový,“ pravila dívka, a to jest jedinký dík za všecko dobrodiní mně od ní prokázané.“

Hrobník neodpověděl.

„O, milý otče, kdybys věděl, jak byla ke mně přívětiva a milostiva, jak bolestně se mnou se loučila! — „Přidržuj se pevně cnosti!“ napomínala mne; „prvním krokem nepravým se blížíš k bezdnu věčnému!“

Hrobník od stolu vstav po světnici kráčel se založenýma rukama. „Jiného ti nic neřekla?“ tázal se po chvíli, ke Kláře obrácen.

„Nic, otče; jenom —“

„Jenom?“

„Žeby s tebou ještě jednou byla ráda mluvila, ale že nesmí a nemůže.“

„O arci, se mnou nesmí ani ona, ani žádný, žádný jiný

mluvit, jakoby ona se mnou mluvila!" Takto řka pohnutý hrobník hlavu o zeď podepřel a z okna pohlížel.

„Co jest ti, otče?" zvolala Klára přikročivši k němu; „ty bledneš!"

„Že blednu? — o cítím, že již brzo doblednu!" Obličej jeho se zasmušil. Rychle se obrátil k dívce, a pevně na ni hledě pozoroval každé hnutí její.

„Kláro!" pravil, „přiznej se, co ještě o mne mluvila — nezapírej! rci, čím umírajíc tobě se svěřila?"

„Ničím víc, než jsem ti již byla sdělila," odvece uleknutá dívka; „ani se nezmínila o tobě od té doby, an jsem ti vypravovala, co šeptala ve snu."

„Mlč!" zkřikl zuřivě hrobník. „Nikdy se neopovažuj ona slova zemřelé opakovati, sice mrtvoly hněv a kletba má bude tebe pronásledovat!"

„Otče!" odtušila Klára bolestně, pojmouc ruku jeho; „čím jsem tebe tak rozhněvala? co jsem zavinila, že již po nějaký čas tak nemilostně se mnou jednáš? O, jen rci, vždyť já všecko chci napraviti, cokoliv nedobře jsem učinila!"

„O, moje dítě!" dí umírněný hrobník; „tys nevinna, ale odpusť, neboť to vada přirozená, že člověk bolesti

a hoře své do všech okoličností vkládá, takže kamkoliv pohlédne, všude jenom své city nalézá."

Klára nevědouc co ze slov těch vyrozuměti, upokojila se, podobnému jednání otce svého uvyklá.

Již po několik dní obyčejné zasmušilé chování se hrobníkovo v nestálou vášnivost se proměnilo, jejížto příčinu nebylo lze Kláře vyzkoumati. Nyní popocházeje světnicí o něčem důležitém, na Kláru se vztahujícím, přemýšleti se zdál, neboť často na ni pohlížeje pozastavoval se, jakoby něco promluviti chtěl.

„Tys bývala žádostivá, dosáhnouti přístupu do kláštera," pravil po dlouhém mlčení; „i často jsi mně přání vyjevila, stráviti tam život svůj. Posud nebylo příležitosti, nyní však úmrtím Alžbětiným otevřela se ti cesta. Doufám, že jí nastoupíc mně v stáři upokojení a sobě bezpečného místa zaopatříš."

Slova otcova překvapila Kláru tak, že leknutím odpověděti nemohla. Smutně jen pohlédnula k zemi, a na tváři její třpytila se slza co krůpěj rosná na květu liliovém.

„Ty neodpovídáš? — Domýšlel jsem se, že vděčně a ochotně přijmeš navržení mé. Proč bys pominula příležitosti této? Vždyť vidíš, že vlasy mé již šedivějí, že

den můj k západu se blíží. Co bys počala, kdybych záhy zemřel? Nezkušená a opuštěná snad bys klesla v boji se životem, a jednou kleslá neokřeješ více!“

„V stáří bych tě měla opustit, otče? Cizinci bych měla přepustiti tu službu, která vlastně mně náleží? Kdoby tě tak věrně obsluhovati mohl jako já, a s tebou cítě bolest, rozuměl každému kynutí tvému? o věř mi — žádný! — A nyní bych měla na sebe se ohlížeti, ana se bělá hlava a množí starostlivost tvá? Nikoli, drahý otče! já zůstanu u tebe, a cizí ruka nesmí zavříti oči tvé!“

„A pak? — Kláro, pak — když se oči zavrou?“

„Vždyť Bůh na žádného nezapomene?“ odpověděla dívka.

„Jindy si tak nesmýšlívala, dokud veškeré žádosti tvé v jedinké se spojily myšlence, totiž v oděvu řeholním. Jsem já příčinou proměny této, čili kdo jiný? Rci, Kláro, zdali se jen pro mne obětovati chceš?“ Přitom jí pevně do očí hleděl; i zardělo se líce a chvělo se srdce dívčino, nebo zraky otcovy draly se co dvě dýky do něžných prsou, tajné, hluboko ukryté city tam překvapujíce.

„Otče!“ zvolala Klára a obejmula hrobníka; on však ji od sebe odmrštiv zuřivě na ni hledě, pravil:

„Chraň tě Bůh, dcero, pravé-li jest podezření mé! Jesti-liž tomu přece tak, jak jsem se domníval, že ne pro mne, nýbrž pro Vilíma celou budoucnost svou i upokojení moje obětovati chceš? — O, jen oplač, oplač zaslepenost a marnomyslnost svou, která tě jistě uvede v náruč nešlechetnosti! Jdi, a obětuj se mu, by tobě odměnil zlatem a stříbrem, když slova otcovská v neúrodnou zemi padla! Jdi, já tě zavrhuji, jestliže smýšlení tvé se nezmění!“

„Ty mne odmršťuješ, drahý otče? Ach, vždyť jsem bývala v každý čas poslušnou dcerou tvojí! Ale zdali pak i možno zničiti cit, od přirozenosti do srdce vštípený cit, opanující vůli mou? Zdaliž možno udusiti plamen, jenž se zmocnil mysli mé?“

„K jakému však účelu?“ tázal se hněvivě hrobník. „Viz, že on hrabě Vilím jest, a ty jen dcera sprostého hrobníka!“

„Účelu?“ odvece Klára; „což není láska sama sobě účelem? Já jej miluji, a v citu tom se skrývá blaženost má.“

„A on“ — pravil hrobník — „on tebe k sobě vábí, slibuje odplatu nesmírnou za oddanost tvoji, a v nevinném

srdci vzbuzuje marnomyslnost? — Hle, opět poznávám kmen, z kterého pochází — opět onu nešťastnou převahu bohatství a stavu jeho, kterýmžto sprostý lid tak otrocky se klaní. Zde se staví, jakoby srdce jeho vší náruživosti prosto bylo; dokazuje mi, že láska slabostí jest a citlivost původem nesmyslného jednání lidského: a on sám je svůdcem nevinné dívky! O, znám tě, synu Věnceslava! — Ale zde nesmí zvítězit, pokud plane pozorující oko mé!"

„Jak to myslíš, otče?" tázala se Klára bolestně. „Jakákoli vina srdce mé obtěžuje, Vilíma se netýká. Věz, že on se mi nikdy ani slovem nepřiblížil, ani jedním milostivým pohlédnutím neprojevil, že mu na mně něco záleží."

„Jak? — ty sama jsi se opovážila k němu...?"

„O nikoli; já jej miluji vroucně, ale soukromě. Když tichý večer se blíží, hvězdy milostivě kynou hledu mému, a on smutně ke hřbitovu přichází, tu — nevím proč mi srdce bolestně se chvěje — proč hoří líce mé; ale vím, že bych mu k nohoum klesla a projevením nevyslovitelného citu svého zajíti chtěla. Jeho chladnost však mě žalostně dojímá, a tvůj hněv, drahý otče, množí bolesti srdce mého."

„Dítě, nešťastné dítě mé!“ zvolal hrobník. „Čeho jsem se od prvního vkročení Vilímova na hřbitov obával, co mne pronásledovalo a znepokojovalo již v pouhém pomyšlení, to se blíží v úvalu hrozícím k mé i tvé zkáze! — Ještě však možno vyhnouti se nebezpečenství.“

I zamlčel se, hluboce rozmýšleje, jakým způsobem by myšlenka na vstoupení do kláštera u Kláry opět převahy nabyla. Dívka však u vědomí nevinnosti své vášnivosti otcovy se obávala pochopiti nemohouc, proč láska její k Vilímovi jemu tak protivna jest.

„Kláro!“ dí hrobník po chvíli, „rci upřímně, co bys učinila, kdyby i on tebe tak miloval, jako ty jeho? Jednala bys proti mé vůli?“

„On — mne?“ tázala se Klára, přeslechnouc poslední slova otcova; „ó slasti ráje nevyrovnají se blaženosti té!“

„Trýzeň pekla!“ vykřikl zuřivě hrobník. „Ty jej nesmíš milovati, a kdyby i on tobě lásku svou věnoval; kdyby tobě při obejmutí jeho království nebeské se otvíralo, přece musíte věčně vzdáleni zůstati od sebe! Vůle má však musí býti ujištěna, bych pokojně usnul, až duch můj zemdlelé tělo zemi navracovati bude. Blíží se čas

odchodu mého, vím, že mi jen málo dnů života ještě zbývá; protož meškati nelze."

Ledva to vyřknuv přikročil k oknu, kdežto na úzkém prkénku dvě lebky stály. Vzav jednu z nich představil ji Kláře.

„Hleď," pravil k ní — „tato holá lebka bývala krásnou hlavou. V těchto prázdných děrách třpytívaly se dvě oči co jasné hvězdy, a kteréhokoliv srdce kdy dosáhly, ranily je pokaždé bleskem svým. Tento neúhledný otvor býval někdy ústy, v jejichžto políbení i mně blaho nebes i země splývávalo. V této lebce obývala duše, čistá jako myšlenka Boží, a mluva její dojala každého kouzelnou mocí, kdokoli hovoru jejího účasten byl. Ejhle! — čarokrásná hlava ona ve hnusnou proměnila se lebku, an zatím tělo nadzemské krásy v hrobě uhnilo. Kam se poděla spanilost, kde jest plamen oka jejího? Zhynula smyslná krása a v holé kostře nikdo ji nepozná více. Jen vzpomenutí nezajde, a cnost, jakož i vina nezemře! — Hle, totoť jest lebka zemřelé matky tvé! — Zdaliž neposlušností svou odpočinutí její znepokojiti a hříšnou láskou svojí s tichého spánku ji vytrhnouti chceš? Nikoli, Kláro, toho neučiníš; neboť věz, že i její srdce nespra-

vedlivou láskou naplněno bylo, a budiž ona tobě příkladem, že vina nezajde smrtí vinného. Protož mi nyní, u lebky dávno zpráchnivělé matky své, svatou složiž přísahu, že s Vilémem nikdy, v žádné případnosti svého života ve spolek nevstoupíš, a kdyby i on tebe zamiloval, kdyby ti sliboval veškeré bohatství svoje, ba i za manželku tě pojmouti chtěl — nikdy se mu smyslnou láskou nepřiblížíš, nikdy jej za manžela nepojmeš! Přísahej! sice se dvojnásobná hanba na tebe uvalí, matku tvou v hrobě obtěžující; její stín bude tě pronásledovati, a kletba má ani v hrobě neustane! Přísahej!"

Klára slovy otcovými náramně ustrašena nevěděla co činiti; strašlivé myšlenky křížily se v mysli její. Tu hrobník pojav ruku dívčinu položil ji na lebku a dceru opět ku přísaze nutil. Chladná byla lebka, a ruka dívčina se chvěla, an se jí dotknula. Kostlivé čelo zdálo se na ni mračiti, a hnusná brada zdála se úšklebně pohybovati. Boj srdce dívčina hrozil ji zničiti; zde kletba otcova, tam ztráta nenahraditelná — zavržení nejsladčí myšlenky bdění i snění jejího. Otec jí však nedopřál času k rozmýšlení. „Přísahej!" zuřivě zvolal, a — „přísahám!" zašeptala Klára, citem překonána klesnouc a slzami chladíc bolest svou.

„Upokoj se, Kláro!“ pravil nyní mírným hlasem hrobník. „Nepřicházelo by ti tak za těžké obětovati lásku svou, kdybys věděla, proč jsem to od tebe žádal. Zapomeň na dnešní hovor náš, ale slib svůj věčně na paměti měj. Přesvědčen jsa o dobrém srdci a šlechetné mysli tvé neobávám se, že bysi se kdy opovážila složenou přísahu zrušiti. Zemřelá matka tvá je svědkyní daného slova tvého, a zajisté se těší z poslušenství tvého. — Hodláš-li pak ale ještě oděv řeholnický obléci? — Věz, že mi zde již dlouho prodlévati nelze. Přetrhlo se pásmo na tomto místě mne zdržující, na dalekou pout, pryč odtud odebrati se musím, kamž ty mne doprovoditi nemůžeš. Protož vstoupení tvé do kláštera ještě dnes tam oznámiti hodlám. Co myslíš, Kláro?“

Dívka po této otázce jako z tvrdého snu se vytrhla. Minulé okamžení opět v mysli jí procitlo, a když oko její na lebku zaletělo, s bolestným vzdychnutím ruce k srdci přitiskla. — „Vždyť jsem odcizena světu — což mi ještě zbývá? Jsem chudá — ale budiž tomu, za služku mě přece přijmou!“

„Nikoliv!“ dal hrobník za odpověd; „nesmějí poznati sestry, že přijmuly sprostou dceru hrobníkovu do řádu

svého, aniž ty od milosti jejich záviseti smíš. Zachovalť jsem tobě poklad, jehožto cena bohatství všech tamějších panen bezpochyby daleko převyšuje. Více však nežli klenoty zdobí tě ušlechtilé srdce, zlato celého světa zastiňující."

Tak domluviv přikročil ke skříni, kdežto z tajného úložku skrovnou železnou truhlici vytáhnul. Vyhledav patřičný klíč, otevřel pokladnici, z nížto se paprskové adamantů a zlata v záři slunce, skrze stromový květ oknem ve světnici se prodírajícího, jasně zaskvívali. Hrobník vysypal veškeren poklad na stůl, a aj! tu se mezi těžkými zlatými řetízky, křížky a prsteny perlami poseté diamanty vinuly. Paprskové planoucích achatů i ametystů jiskřili se v blesku odpoledního slunce; a jako třesoucí se vlnky na jezeru nočním pohybují hvězdami, ježto se jako ve chvějícím se zrcadle vyobrazeny hladinou třpytí: tak se chvěly kameny a klenoty zlaté i stříbrné, na vše strany jiskry pohazujíce.

S podivením hleděla uleknutá Klára na poklad; když se ho však dotknouti chtěla, pojala ji hrůza nepochopitelná, a bylo jí, jakoby tajemná mocnost ruku její zadržovala. Blesk posud neznámý oči její mámil, takže ani

nepozorovala, jak pohled tento na otce jejího působil. Křečovitě probírala se jedna ruka hrobníkova ve zlatě, ana druhá zasmušilé čelo zakrývala. Oko jeho planulo v ohni neobyčejném, a ústa k úsměchu se stahovala, kdykoliv na poklad pohlédnul.

Navrchu ležel veliký zlatý řetěz, na němžto skrovná podobizna připnuta visela. Štít a jméno hraběte Věnceslava viditelně se lesknulo, v zlatě vyryté. Rychle vyňal hrobník řetěz tento a zavěšuje ho Kláře na krk, pravil:

„Tento řetěz si nech na památku, tobě především náleží, aniž do cizích rukou přijíti smí; chraň se však, aby ho oko lidské u tebe nespatřilo!"

„Ne — ne," odvece Klára, řetěz opět na stůl ukládajíc; „nemohu jej snésti, obtěžujeť mě, úží mi prsa a naplňuje mysl mou strastí. — Co mi platno zlato v klášteře? Nechci se tam upamatovati, že jsem náležela světu! A nevímť ani, čí to vše jest —"

„Čí to jest? — Tvoje, drahý bloudku! Na tebe pamatuje shromaždil jsem poklady a ukrýval je, abys volnou zůstala na zemi, abys nikdy přinucena nebyla, marnému světu v obět klesnouti. Ty však v tichosti zasvěcených stěn tráviti budeš dny života svého; tím lépe! Protož vezmi

jen tuto památku. Jestliže by však obtěžoval řetěz hrdlo tvé, ukrej ho, ale nikdy ho nedávej od sebe. Věř, že člověka častokráte doba přepadne, kde bolestným srdcem touží po věci, kterouž někdy lehkomyslně zavrhnul. Pomni na tu dobu, a nezavrhuj daru tohoto."

Takto řka vložil řetěz opět do rukou Klářiných, a pohlédna k oknu spatřil ponocného, an se po hřbitově blíží. Tu klenoty rychle shrnuv a do železné truhlice uloživ, přicházejícímu vstříc kráčel.

Jako u vidění stála tu osamotnělá dívka, jejížto první láska již tak ukrutně zrušena byla. Zničeny viděla veškeré sny své o krásné budoucnosti. Ach, ani v myšlenkách jej milovati nesměla! Řetěz v ruce držíc pozorovala podobiznu hraběte Věnceslava. I bylof jí, jakoby tyto tahy byla již někde viděla, jakoby z cizího obličeje toho známá osoba se na ni usmívala. „Vždyť jest to Vilímův otec!" pravila sama k sobě, a políbila obraz. Se stolu však se na ni kostlivá hlava šklebila, a hrůza pojala dívku tak, že z úzké komnaty ven vyběhla, ven u volnou prostoru, mezi hroby, kde tichost a pokoj věčný přebývá, kde tisícero mdlých srdcí odpočívá, kteréžto žádná bolest, žádné toužení více netrápí. Na náhrobku matky

své klečíc, žalovala stínu jejímu bolest svou, a hořeplné srdce její překypělo v slzách, neboť slzy jsou jedinká útěcha člověka nešťastného, hluboký žal v sobě chovajícího. — Jsouť v životě bolesti — a takové byly i Kláříny — které se žádnému svěřiti nedají, pro kteréžto ve srdcích jiných žádného soucitu není. Tu člověk člověka se straní, ku přírodě se utíkaje, a háje, kvítka i obloha bývají svědky citu jeho. Tu hledá zříceniny a hroby, a pustými krajinami zanáší se žal jeho; neb divoká krajina a zpráchnivělý život hrobů zničenému srdci se podobají, v jehožto hlubokosti se kryje svět, k věčnému toužení, boji a bolesti odsouzený.

III

Blížil se večer tichý a přívětivý. Ještě jednou pohlédnulo slunce na tichnoucí krajinu, o jakoby se loučilo, políbilo na obzoru zem, obloha se zarděla, a zlatoskvělé obláčky hnaly se za klesajícím milencem, poslední zář jeho průhledným závojem ukrývajíce. Hrobník dokopával hrob, a když vykonal práci svou, odhodiv rýč a

motyku, pohlížel smutně k zacházejícímu slunci. Oči jeho vlhly a slza se prodrala zasmutnělým zrakem, jako krůpěj rosná mlhavou nocí se probírá. Klára zatím polívajíc hroby čerstvou vodou, obživovala kvítky.

„Rdi se, obzore skvělý," počal hrobník sám u sebe mluviti; „rdi se, slunce milostné, ježto jsi dlouhým dnem ozařovalo zemi a pozorovalo život náš; rdi se studem nad zočeným světem, v jehožto půvabném ráji noc viny se kryje a pustá temnost srdcí lidských. Až tam se záře tvá neprodrala, tam jiné panuje světlo, jehožto zničující plamen původem jest našich cností — našich hříchů v nichžto setrváme, dokud nás umdlené ve tmavý hrob neuvrhne. — O vášni, vášni — co jsi i ze mne učinila!"

Vtom jej vytrhly kroky lidské z dalšího rozjímání. Obrátiv se a hraběte Vilíma spatřiv povstal, a uvítav jej, právě vykopaný hrob jeptišky Alžběty mu okázal. „Jestiť dosti hluboký," pravil, „by zemdlenému člověku za skrýš posloužil, aniž v něm odpočívající zví, co se nad ním děje."

Vilím neodpovídaje hleděl v jámu, pak jako ze sna vytržen obrátil se k hrobníkovi řka: „Znal jsi ty Alžbětu dřív, než vstoupila do kláštera?"

„Zdali jsem ji znal?“ odvece hrobník, a bledá tvář jeho až pod oči se zarděla. — „Ano, znal jsem ji — jen tak z častého vidění.“

„Lituji, žes ji neznal lépe!“ pravil na to Vilím, ke kostnici odcházeje.

Hrobník trnul, nevěda co z toho vyrozuměti má, i zdálo se mu, že Vilím odcházeje jaksi potměšile naň se usmál. „Ten mě zná?“ šeptal hrobník. — „Nikoliv — upokoj se, srdce, to není možno! Ona mě nevyzradila, a krom ní nebylo svědka činů mých!“ —

„Kdo zde leží?“ tázal se Vilím hrobníka, ukázav na hrob vkusně kvítím posetý.

„Zde má zemřelá choť odpočívá.“

„Ona, jejížto lebka ve tvé světnici nad postelí stojí? — Věru, neskonalou lásku jí prokazovat se zdáš.“

„Byla velmi šlechetna,“ vece hrobník, bolestně se usmívaje, „a láska k šlechetným nezavane s životem jejich. Tento hrob mě upomíná na její lásku, jakož lebka na vnady její.“

„Muži, já tě nenávidím,“ pravil hrabě, „jelikož ti lze bylo důvěřiti se v člověka. Vím, že od té doby, co choť tvá zemřela, zcela jsi se světa odřekl, vím, že noci trá-

víváš na jejím hrobě, oplakávaje zašlé blaho své. Ubohý v bludu jsi upevnil vidinu svou — věz, že záhy ti opadají květy, a jedovaté ovoce že vyroste."

„Jak to myslíte, pane hrabě?" tázal se hrobník s bledou tváří blíže k němu přikročiv; „já vám jen poněkud rozumím. Zdá se vám chybno, vůbec člověčenstvu se důvěřovati, čili jen na šlechetnost zemřelé manželky mé pochybování vaše se vztahuje?"

„Obojí!" vece hrabě, a po krátkém mlčení obou, v němžto uleknutý hrobník pevně a zvědavě na Vilíma pohlížel, počal tento, na hrobě se usadiv, takto mluviti:

„Ty víš, hrobníku, co smýšlím o lidech vůbec, jak málo a nerad obcuji s těmi tvory, kteří jsou s to, s andělským okem vyhledávati obět sobectví svému mezi spolubratry, by je krvežízní svou tím jistěji zničiti mohli. Já je milovati nemohu, neboť žádná láska mne hodná neovlažila posud srdce mé. Kdo však je zrazen a jinému za obět určen, toho se ujímávám osvětlením bludu jeho. I tys byl hanebně oklamán; a ačkoliv bych já ze všech lidí nejméně tebe ze sna vybuřovati měl, přece opomenouti nemohu protrhnouti závoj, jenž ti tak dlouhý čas světlo zakrýval."

„Jak?“ zvolal rychle hrobník — „vy něco víte?“

Tu však Vilím namístě odpovědi hrobníkovi list podával, kterýžto jej přečetl a taje své uleknutí Vilímovi navrátil: „Odvanuli jsou dnové minulosti, a dávno již opadly květy s růžových lící vinné ženy. Já jí odpouštím, jelikož provinění to snad méně citu a srdci jejímu, nežli lsti a moci svůdce přičtěno býti musí. Přece jste mi neodňal ráj můj, jenžto mi v zpomenutí zasvítá, že srdce oné zemřelé náleželo mně.“

„Ty se zdáš býti přesvědčen, že jen tebe milovala. Věz, že onen, jemuž tento list náležel, na celém světě srdci mému nejblíže stál, pročež se s jistotou domnívám, že by i on, kdyby ještě žil, takovými důkazy a tímže právem nás ubezpečovati mohl, že toliko jej milovala. Já vidím jasněji, a ani lstivost vymyšleného přátelství, ani lhavá láska ženy nepodmaní srdce mé.“ —

„Jak? vy, pane hrabě, již v tak mladistvém věku citu se odříkáte, jemužto se veškerý svět podrobuje? Vás ještě neohrozila žádná bouře života, a přeji vám, aby se zdání vaše v jinou opravdivost nezměnilo.“

„Ano, jako se stalo s tebou, an tento list, v tajném úložku otcově nalezený, změnil snad celé nebe tvé.“

„Moje? — ó nikoliv! Ale co pravíte — že jste list v tajném úložku nalezl?"

„Jak jsem řekl. Náhoda mně připravila tento nález, i tobě důležitý; ale ačkoliv jsem ochotně prohledával veškeré písemnosti otcovy, truchlivý osud jeho mi žádná nevysvětlila. Ještě však doufám, že časem sama se rozplyne mlha jej zakrývající."

„Myslíte? ovšemť, že čas ještě málokteré tajemství navždy ukryl, a že ze sta jeden zločinec zasloužené mu trestu za živa ušel. Jen kdybyste věděl, z které strany se přivalil osud krvavý na otce vašeho?"

„Zde opět důkazy se jeví, jak málo lze lidem se důvěřiti. Veřejné setkání se s ním zdálo se být podlým vrahům nebezpečné, pročež lstivou pomstu vyvolili."

„Kdož ví," odpověděl hrobník, „zdali sprostí loupežníci jej umrtili, neboli pomsta a zášt vedla ruku vražedníkovu?"

„A nezůstane to vždy stejnou vraždou, když jen zvítězila podlá lstivost nad důvěrností? Kdož ví, jakým způsobem vylouzen byl otec můj v onu noc ze zámku, a co tam očekával, kde jej dohonila smrt?"

„Kdož ale z nás ví, zdali on sám na nepravé cestě se

nenacházel? Víte, jak nešlechetně se mnou jednal; neníliž také možno, že s někým se sešel, jenžto si sám zadost učiniti chtěje, protivníka svého porazil?"

„To všecko připouštím," vece Vilím, „aniž vinu vlastního otce zakrývám. Přesvědčen jsem, že, jakýkoliv cíl sobě představil — pravý i nepravý — vší silou se snažil jeho dosáhnouti."

„A přece jste se usmíval, když jsem zastával choť svou. On byl jistě sám svůdcem jejím, a kdo ví, zdali by způsob, kterým ji přemluvil, nebyl s to, vinu její zcela smazati?"

„Jen se tím těš!" pravil hrabě usmívaje se. „Věř nevinnosti její! Ona se zaprodala, a marnomyslnost byla původem pádu jejího!"

„Marnomyslnost, pane hrabě?" zvolal hrobník, pojav ruku Vilímovu. „Marnomyslnost jest živel ženských cností i ženských pádů; kdo ji podporuje velikých hříchů původcem bývá."

„Nuže, a není bídný člověk ten, který se vášnivou marnomyslností podmaniti dá? A není-li tím ještě bídnější, an tuto vadu svou nepoznává a vymlouvá? Citem nazývá slabost — a co jest to, co láskou zove?"

„Láskou? — to jest pocit vznešenější nežli vám posud

dosáhnouti lze bylo," dí hrobník hrdě vstana a pevně na Vilíma hledě. „Já jí cítil, a cit ten nebyl slabostí! Osvěcoval mi temnou dráhu života, jako severní hvězda naději plavcovu, a v plamenu jejím se zahřívalo osamotnělé, ve chladnou poušť vyvržené srdce mé. Vy ještě neznáte život! Vy jen stíháte ukrutnost osudu, sám jí posud nezkusiv. Ale až se dotknete číše blaženosti, a s medem života i jedu jeho okusíte, pak zajde chladné opovrhování vaše, pak se mdlé oko vášnivě osvítí a ve vzbouřeném srdci roznítí se oheň — ach, snad zoufalství!"

Nato se hrobník zamlčel, čekaje na odpověď; když ale Vilím v myšlenkách pohřížen též ani slova nevydal, počal onen opět mluviti:

„Arci, není se čemu diviti, že cit slabostí nazýváte, an celé vychování vaše ke zničení jeho cílilo. V bezživotných formách smýšlení i činění vaše dříve se vzdělávalo, nežli na světlo vystoupilo, a tak se udusil i poslední plamínek citelnosti v srdci vašem."

„Jsi rozhorlen — upokoj se, hrobníku; zastáváš nejistou průpověd, a nevím, zdali bys byl s to, ji vždycky zodpovídati. Pozoruji, že vychování dcery tvé na jiném základu staven jest: pochybuji však, že k jejímu prospěchu,"

„Příroda jest věru nejlepší vychovatelkyně. Jen kde je stezka úzká a nebezpečná, tam provází ruka má dívku nezkušenou," dí hrobník.

„Klára jest hezká dívčina," pravil Vilím, „a může být na světě šťastna. Není-li ale v sobectví dosti vycvičena, bylo by lépe, kdyby do světa nikdy nevstoupila."

„Ano," odpověděl hrobník, „toť byla i má vůle, i já jsem chtěl, aby nyní do kláštera vstoupila; ona však odporuje."

„Odporuje?" dí Vilím. „Měj se s ní na pozoru; snad že již počíná rozkvítati, chce také míti svobodnou vůli. Vůle nezkušené ženské jest patrný nesmysl. Či se v ní již také nějaký cit vzbudil? Tím hůře, jestiť to první krok k sobectví. V cit se dá všecko lehčeji obrátiti nežli v čin, a pamatuj, že brzy počne srdce její toužiti po jiných okolnostech, že nedbajíc na šedivou hlavu tvou tebe v stáří opustí a kteréhokoliv omamujícího lichváře následovati bude."

„Nikoliv!" zvolal hrobník; „to má Klára neučiní — za to ručím! Váš zrak, jinochu, jest porušen. Vzbudilť se v ní mocí veškerou cit první lásky, a i na mne ukrutně působil. Ale jak vy o lidech smýšlíte, tak se jen bezcitnost značí."

„Aj příteli, jen vzpomeň na nebožku choť svou, jižto jsi tak pevně zastával. Není Klára její dcerou — nemají všecky ženy podobné povahy?“

„Ano, upamatoval jste mne, že všecko na světě možno jest; zdaliž i vy sám se změniti nemůžete?“

„Já?“ vece horlivě Vilím; „tos na velikém omylu. Nenavštěvuji nadarmo mrtvé, poněvadž se s živými nesrovnávám. Já nemohu milovati, přesvědčen jsa, že není žádné lásky na zemi — že i mne žádný nemiluje. Zde, na blízku zemřelých, jest mi volno, neboť vím, že chladná mrtvola neruší rozjímání, aniž vyzradí myšlenky mé.“

Vzdychnutí na blízku vytrhlo jej z dalšího mluvení; ohlédnuv se spatřil nedaleko Kláru na hrobě sedící. Ona slyšela slova jeho, a vzdech i slzy byly svědkově bolesti její. Spatřivši, že ji otec a Vilím pozorují, odcházela do chýše, s jakým však citem, každý lehce posoudí. —

Krajina byla se již zatemnila. Mlhy noční vystupovaly z okolních krajů, a měsíc pohlížel smutně s temena hory, jako zaslzené oko na hrob přítele. Vilím i hrobník se zamlčeli, velebnost přírody pozorujíce. Svaté, nerušené ticho opanovalo hřbitov; jen listí stromů šumělo a květy

na hrobech se pohybovaly. Tu zazněli truchliví zvukové kytary a jemný, zádumčivý zpěv se vinul z chýše hrobníkovy:

Jak chladný vír a temná noc
Se kvapem v život probírá:
Jen jedna s výše kyne moc,
Z níž hvězda jasná pozírá.

Poslední záře plápolá,
K temnosti hvězda klesá zpět;
O tichá hvězdo — lásko má!
Proč v dálku tvůj tě nese let?

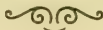
Ty spěcháš pryč? zas temná noc
Započne chladit líce mé;
Nekyne žádná s výše moc,
An hvězda má již neplane! —

Hrobník hleděl k zemi, a již byla Klára dávno dozpívala, když teprv oči pozdvihnul. Vilím se procházel mezi hroby.

„Před tebou jest také jista; ty ji nesvedeš.“ S těmito slovy odešel hrobník do chýše.

Bylo již pozdě v noci, když Vilím dle každodenního zvyku svého k domovu se vracel. Ve světnici hrobníkově bylo ještě světlo. On sám hluboce zamyšlen psal do knihy před ním ležící.

IV

Bylť den pošmourný. Černá oblaka valila se nad krajinu co zbouřené vlny mořské, burácejícím větrem poháněné. V dálce se křížily blesky a hlukem hromu potřásaly se hory. Již spadávaly jednotlivé krůpěje deště na žíznivé listí a vyprahlou zemi. Z vesnice vycházel lid a spěchal ke hřbitovu, volán žalostivě pronikavým hlasem zvonku klášterního ku pohřbu Alžbětinu.

„Tentokrát se k nám přihnala bouře!“ pravil konšel k rychtáři, dohoniv jej.

„Bůh nás chraniž od ohně!“ odpověděl tento. „Takových mraků nepamatuji po mnohá léta, jaké se nyní nad námi valí.“

„Dnes bude bouřlivá noc,“ vece konšel. „Bylo by potřebí, aby ponocovali dva.“

„Ano,“ odpoví rychtář; „toť se může snadno státi. Uhlídáte-li ponocného na hřbitově, připomeňte mu, by ještě některého souseda ku ponocování pobídnul.“

„I já sám se dnes několikráte do vsi podívám.“

V tom však rozlícený vítr zarazil hovor, zasadiv se do, plášťů jejich, anto divoce přes pahorek se hnal. Když došli hřbitova, čekali tam již shromáždění vesničané na pohřeb. Vichr a déšť zahnal některé ke zdi a pod stromy, jiní se ukryli v chyši hrobníkově, an opět jiní do kláštera utíkali. Jen hrobník nedbal na povětrnost; se zasmušilým obličejem na lopatu podepřen u hrobu stoje, ve vykopanou zemi smutně zraky upíral. V tom truchlivé zvuky trub, od kostela zaznívající, zbudily jej z temného snění. Spatřiv blížící se sbor zblednul, srdce mu silněji počalo tlouci, a celé tělo jeho viditelně se třáslo. —

Vesničané se sbíhali ze skrýší svých, provázejíce mrtvolu ke hrobu. V předu nesl pacholík černý křížek, bílými pentlemi obvinutý na důkaz, že panenské tělo zemi se podává. Pak následoval sbor zpěváků, zádumčivou pohřební píseň přednášejících. Za nimi neslo šest jinochů zemřelou jeptišku; nyní vážným krokem duchovní následoval, za nímžto sbor asi dvaceti jeptišek, rouškami

opatřených a svíce v rukou držících, sestru svou poslední cestou doprovázel. Všickni přítomní se pak vůkol hrobu postavili. Vítr a dešť neulevily, takže svíčky jeptišek, uhasly, a duchovní obvyklé obřady nad rakví rychleji vykonával. Ledva poslední Amen vyřknuto bylo, již se spouštěla rakev do hrobu; pláč a lkání přítomných provázely ji. Jakmile si ale každý pospíchal kousek hlíny vlastní rukou ve hrob hoditi, a zvuk na rakev hozených hrud dutě zazníval: tu se strhnul šumot a pokřik mezi lidem, a všickni spěchali hrobníkovi ku pomoci, kterýžto neznámou žalostí přemožen, omdlelý sklesnul u hrobu Alžbětina. Ponocný, konšel a jiní sousedé odnesli jej do chyše, kde starostlivá péče zkušených mužů a laskavé opatrování žalující Kláry jej zkřísiti se snažily.

Vesničané jeden po druhém hřbitov opouštějíce k domovu se ubírali. Nehoda hrobníkova rozličně se vykládala, a jakož obyčejně u prostého lidu se stává, mnohému rozjímání a posuzování vzniku dala. Někteří, hrobníka lépe pozorující lidé neobyčejné v tom příčiny hledali, jakož i ponocný činil, kterýžto mínění své rychtáři konšelovi i učitelovi svěřil. Brzo však se v obci o tom méně mluvilo, a bylo by se na to snad zcela zapomenulo,

kdyby stále se horšící nemoc hrobníkova na počátek svůj nebyla upamatovala.

Smutně však se dělo v osamotnělé chyši na hřbitově, kde hrobníkova nemoc a nevýslovná bolest Klářina bez útěchy zanechány byly. Sousedé, kteří omdlelého do světnice byli odnesli, brzo se odstranili, a nezkušená Klára zůstala sama u bezživotného otce, nevědouc v prvním leknutí, co si počíti. Ubohá dívka nadarmo se domýšlela, že horké slzy její ovlaží chladnou otce tvář, že omdlelý uslyší žal opuštěné děvy, a dechem lásky její že opět procitne duch jeho.

Slunce bylo pod mrakem již dávno za hory kleslo. Na bouřlivý den přišel ještě bouřlivější večer a noc. Hrobník nebyl ještě procitnul a snad by byl zahynul, kdyby se nebyl právě nahodil hrabě Vilím, jak obyčejně, po slunce západu hřbitov navštěvující. Přičiněním jeho se hrobník opět zkřísil, jelikož i lékař ze blízkého městečka přivolán byl. Nemoc hrobníkova stala se nebezpečnou, a laskavé starostlivosti dceřiny s nebezpečenstvím otcovým přibývalo. Lékař usoudil, že nemoc hrobníkova více duševní jest a léky zhojiti se nedá.

Mnoho neděl uplynulo, a ještě neslyšel žádný hrobníka

promluviti. Na otázky předložené jen znamením ruky aneb pokynutím hlavy odpovídal. Konečně se poněkud lepšiti počal, ale lékař svěřil Vilímovi, že hrobníka napadá šílenost.

Léto se blížilo ke konci. Zelené listí stromů žloutnulo a opadávalo větrem chladnějším. Obilí bylo již dávno s polí odvezeno a v stodolách uloženo; česání pak ovoce nastalo, an jeseň rychlým krokem do kraje kvapila. Tu navštívil jednoho dne rychtář hraběte Vilíma a žádal jej, by slibu svému stranu vypuštění záveského rybníka dostál.

„Nyní právě," promluvil k Vilímovi, „polní práce ukončeny jsou a dělníci obecní zahálejí. Překvapí-li nás zima, rozmnoží obtížnosti, a práce by se musela zdržeti až do jara."

Vilím pozorovav, že péče obecní ve případnosti této zvláště na předsudku a pověře záleží, ještě na pozdější čas to odkázal. —

Nastaly mlhavé a chladné večery. Nezdravé povětří v kraji se usadivší neodstrašilo Vilíma od denní procházky na hřbitov. Záhy zpozorovav, jaká proměna s Klárou se stávala, příchodem svým dívku zkoušeti si

umínil. Kdykoliv Vilím do světnice vkročil, zarděla se líce dívčina, a často překvapil jinoch oči její na tváři jeho spočívající. On ale nevšímaje si toho zacházel s ní posud, jako obyčejně s každou cizí osobou, vlídně sice ale chladně.

Nemoc hrobníkova se změnila. Den po dni lepšilo se zdraví jeho, a zdravé úsudky prozrazovaly, že i roz jeho opět se vrací; když ale nastala noc, tu pokaždé ve hrůznou šílenost upadl, kteroužto lékař za nezhojitelnou uznával.

Divem se stalo, že Klára také neznemocněla. Tato něžná dívka obsluhování otce svého žádnému přepustiti nechtěla. Probdění nepokojných nocí a starostlivá péče její snadno mohla slabé tělo dívčino přemoci, anť i citlivé, zoufanlivým hořem naplněné srdce v ukrutném boji postaveno bylo. Klára začasté přečkala půlnoc u lože otcovského, pozorujíc dech spícího starce. Tu on ze spaní mluviti počal; ale dívka nerozuměla slovům jeho, jen jednotlivé výrazy zaslechla, jakož: Věnceslav — Alžběta — vrah a jiné, jichžto smyslu a spojení nepochopila.

Bylo jednou zvečera, když Vilím v soumračné chýši hrobníkově sedě důležitý hovor s Klárou vésti počal.

Hrobník se zdál tišeji spáti nežli kdy jindy, aniž ze snu mluvil. Jinoch ohlížeje se po světnici a spatře lebky nad ložem Klářiným, vyptával se dívky, co to za lebky? Klára odpovídala jen polohlasně, obávajíc se, by spící otec neprocitnul a nezvěděl o hovoru jejím.

„Kdyby tvůj otec zemřel," dí hrabě, „já sám se postarám o přijmutí tebe do kláštera."

Klára zardíc se neodpověděla.

„Či hodláš vstoupiti do světa? To bych ti neradil, nebo svět jest bídný, člověčenstvo zlé a ty nezkušená. Věru, záhy bys oplakávala první výkrok z této chyše."

„Vůle vaše, pane hrabě, jest mi povinností," vece Klára. „Mámť důvěru v milost vaši, kterážto pečuje o opuštěného sirotka. I můj otec již o tom se mnou mluvil; ale —"

„Ah, již ti rozumím!" pravil na to Vilím. „Jsi ještě mladá, a srdce tvé se nenaučilo poslouchati rozum. Zamilovala si sobě někoho a bojíš se s ním navždy rozloučena býti. Přirozená slabost pohlaví tvého tě zavedla; chraň se však dráhy vášně — podle ní kryje se zkáza a smrt!"

Klára nevědouc co má odpověditi, opět mlčela; ale slova Vilímova bolestně se jí dotknula. Tváře její se rozpálily, jako Jitřenka se rdívá, když ranní slunce obzoru se dotkne.

„Z mlčení tvého pozoruji, že mě míněni mé neoklamalo. Lituji tebe, žes bludu lásky tak brzo víru dala. Rci, na kohos obrátila zřetel svůj? — Možno-li ještě, odvrať myšlenky své na předmět jiný. Zemře-li otec tvůj, a milenec tě opustí, pozdě oželíš života svého. Uposlechni rady mé a jdi do kláštera!“

V oku Klářinu se zalesknula slza a kanouc po tváři ochladila ji. Smutně hleděla k zemi; nemožno ji bylo pozdvihnouti oči k tomu, kterýžto nevěda tak jí ublížil. Více a více v obličeji blednouc a bolestně se usmívajíc nadarmo tajila vnitřní boj i žal — až pak zvítězila bolest, a tok slzí vyrazil z očí jejích. I ukryla rukama líce své, skloníc hlavu k otcovu loži.

„Jen pak neplač, Kláro, nebudiž dětinská! Upokojení tvé budiž starostí mou. Oznam mi svého milence, já pak doufám, že tě ve spojení s ním štastnou učiním. Jest-li na statcích mojích, nechť přijde ke mně, o věno se ti postarám, takže po celý život svůj oba zaopatřeni budete.“

Tato poslední slova dívku zničila. To učiniti nemohla. Sebravši všecku sílu vstala, a s hledem vše co v ní žilo prozrazujícím, na jinocha upřeným, ze světnice odcházela.

„Zůstaň, Kláro, aniž se obávej, že by se ti zvědavost

má více obtížnou stala. Odpusť, pakli ti otázky mé nepřišly vhod. Byltě to jen okamžitý rozmar, jakých málo počítám v živobytí svém. Ublížil-li jsem ti, tedy odpusť; mínění mé tě nikdy více obtěžovati nebude. Slibu svému ale vždy dostáti chci, kdykoliv toho žádati budeš. Dobrou noc! Opatruj otce, zejtra jej opět navštívím."

Ledva to vyřknuv odešel, aniž čekal na odpověď. Klára po chvíli klekla u otcova lože. On ještě spal. Zdali se modlila, zdali plakala, zda se kochala v rozjímání osudu svého — rozhodnouti nelze. —

Přišla noc temná a hrozná. Ponocný ve vsi jedenáctkráte zatroubil. Ukrutný vítr se strhnul, lámal větve stromů, až hlasitě praskaly, a tak divoce krajinou vál, že se i zvěř ukrývala v chrastí a roklích, a vrány žalujíce povětřím uletovaly. Vilím na hřbitově se opozdiv chtěl jíti domů. Bylo ale tak temno, že stezku ze hřbitova najíti nemohl, pročež sobě umínil, očekávati tam ponocného, kterýžto vždy i na hořejší stráni dohlížeti měl. Tehdáž ale temnost noci a protivné povětří i ponocného od obyčejné chůze zdržovalo. Již se rozléhala po vesnici hodina půlnoční a dvanáctero smutných tonů z rohu ponocného probíralo se krajinou temnou, zanášejíc se jezerem a pa-

horky za háj a za hory obzorní, až se v nedohledné dálce rozplynulo.

Vilím chladnou tmavou nocí bloudě pravou cestu najíti nemohl. Obešel hřbitov a opět se na tom samém místě nacházel, s kterého byl vyšel. Zima jím třásla. Chladná hustá mlha jej obklíčila, takže na krok před sebe neviděl. Byltě tak zmaten, že se sám zpamatovati nemohl, a hlava se mu tak těžkou zdála, že by při každém kroku v chladnou mokrou trávu byl klesnul. Žádná hvězda nad ním nesvítila. Obloha černou chmurou celá potažena byla a klenula se nad zemí co temný příkrov nad mrtvolou v rakvi.

Tu umdlelý ještě jednou oči zvedna spatřil, jak slabé mžení lampičky z hrobníkovy chyše vstříc mu svítilo. Zmoha se tedy kráčel tam a umínil si u hrobníka přenocovati.

Více dolezl nežli došel k chyši a pozastaviv se u okna do komnaty hleděl. Klára usnulá klečela u lože otcovského. Trnul však uleknutý Vilím, spatře, jak hrobník procitnuv vstával a divoce po světnici zíraje zlehka opustil postel svou. Dívka se nehnula. Hrobník na vše strany se ohlížel. Křečovitě zatknul ruce v prsa, a oušklebný, hrůzoplný

výraz obličeje značil nejvyšší stupeň zoufalství. Zasmušilé oči divoce bloudily po světnici, vlasy mu stály zhůru; na stáhnutém čele krví naběhnuté žíly jako u největším zteku se jevily, čemu však ousměch úst ďábelského rázu dodával.

Vilím se třásl po celém těle, srdce mu silněji tlouci počalo, každý oud obzvláštního života a strachu nabyl. V tom okamžení byl tak hrůzou pojat, že nebyl s to ani jedné jasné myšlénky se zmocniti; jako omámený stoje hleděl, co se dále poděje.

Hrobník se zatím zchopiv do jedné ruky vzal lampičku, do druhé motyku v koutě stojicí, a z komnaty ven se ubíral. Ledva vyšel z chyše, lampička mu zhasla. Vilím ustoupil stranou. Nicméně hrobník přece mezi hrobami kráčel, a kde Alžběta odpočívala, kopati počal. Odbila první hodina s půlnoci — hrobník ještě kopal. Tu mdlá záře z okna chrámu klášterního se mihala hřbitovem, an jeptišky k hóře se scházely, a hlasy pějících i modlících se zavivaly krajem jako šepot duchů nočních. Vilím neviděn více a více hrobníkovi se blíživ pozoroval, pokud září rozeznati lze bylo, co se děje. Hluboko byl již hrob vykopán; motyka se dotýkala rakve, kterážto po každé

ráně dutě zazněla, až prkna praskati počaly. Vilím zočil hrobníka, jak v jámu skočiv, vlastníma rukama víko rakve odlamoval, a dostihnuv mrtvolu Alžbětinu žalostivý pláč vésti počal. Po chvílí se utišiv sám s sebou mluvil; pak prsteny s prstů i zlatý řetěz s krku jí odňal. Uhodila druhá — opět hlasité hrobníkovo lkání se mísilo v žalující vání větrů půlnočních, až překonaný hrobník u mrtvoly sklesnul.

V

V českých krajích usadila se zima. Dávno již bylo opadalo listí se stromů, a tažné ptactvo k jihu odletěvši, opustilo chladnou zemi. Háje a lučiny sněhem pokryté bělaly se až k horám obzorním. Vesničané konajíce práce domácí nevycházeli z chyší svých. Osamotnělyť cesty, jenom někdy bylo viděti vůz dřívím naplněný z lesa k vesnici přijížděti, což krajině mrtvé živosti dodávalo. Jasné nebe se modralo a slunečko čistou září se lesknulo, mdlé však paprsky jeho nemohly zemi zahříti.

Uzdravený hrobník zase jako kdy jindy v samotě se bavil. Jenom časem, když se temná noc nad krajinou roz-

ložila, značila tvář a činění jeho, že chvíle šílenosti nastala. Na hřbitově opět slyšán býval hlasitý pláč, a pověrečný ponocný počal se pokaždé křižovati a za duše v očistci modliti. Ostatně si počínal hrobník jako v minulých časech.

Vilím, kterýžto po onné temné noci z nastuzení v těžkou nemoc byl upadl, ještě se nepozdravil, ba více a více se horšil. Vidění své na hřbitově žádnému nesvěřil, domejšleje se, že za jednáním hrobníkovým znamenité tajemství se kryje, ježto Vilím vyzkoumati hodlal.

Ve vsi se zatím všelijaké hrůzné a báječné pověsti roznášely, a ledva se vyskytnul večer, již nikdo samoten z chalupy nevycházel. Klára dověděvši se o nemoci Vilímově, očekávala denně s bolestnou starostlivostí lékaře a vyptávala se na zdraví pana hraběte, an Vilím doma přemejšlel, jakým způsobem by se daly vyzpytovati okolnosti hrobníkovy. Na radu lékaře svého, více však vlastním povzbuzením, dal Kláru k sobě přivolati, žádaje, by jej v nemocném stavu jeho obsluhovala. Zbytečno bylo by svědectví, s jakou ochotností i laskavou pozorlivostí dívka službu tuto vykonávati sobě předevzala. Proč to Vilím učinil, snadno uhodnouti. Litovaltě ubohou Kláru, kteráž

na blízku šíleného otce v nebezpečenství vlastního zdraví a života vězela. Mimo to se domejšlel, že zví od dívky mnohé okolnosti, sloužící k vysvětlení záležitosti hrobníkových.

Hrobník tomu připustiv odeslal Kláru k Vilímovi, připomínaje jí při odchodu slib a přísahu složenou.

Nemoc Vilímova stávala se denně nebezpečnější. Lékař všecko umění své i práci vynaložil, též i Klára více činiti se snažila, nežli by se tělesné síle její bylo svěřiti mohlo; ale vše nadarmo. Vilím zeslábnul tak, že již sotva mluviti mohl.

„Kláro!“ promluvil jednou slabým hlasem, dívku k sobě volaje; „vděčen Ti budu, žes mě až k nynějšímu okamžení tak starostlivě obsluhovala. Cítím, že se blíží doba odchodu. Ještě jednou tě žádám — vyznej, co jest ti povědomo o tvém otci; nezapírej, že znáš dávné okolnosti jeho. Až posud jsi mlčela, nyní tě prosím, bys se vyjádřila; nebo domnění mé jesti truchlivé i hrozné. Upokoj mě v poslední chvíli, bych přesvědčení s sebou nesl v jiný svět. Rci, často-lis pozorovala noční chůze otcovy, a cos vyrozuměla z řečí jeho?“

Klára se přiznala, že na otcovy řeči v nemoci jeho zvláštní pozor nedávala, připočítajíc je pomatené mysli. Všecko

ostatní ale, nač se koliv upamatovati mohla, Vilímovi sdělila. To však zvědavosti jeho zadost neučinilo.

„Uznávám, že tajné okolnosti zastiňují minulost otce tvého. Co však jsi mi sdělila, nestačí k objasnění jich, ano ještě více je temní. Proč se vyjeviti obáváš, cokoli ti povědomo jest? — Vidím, že jsem se klamal v jasné tváři tvé, ana přede mnou ukrýváš tajnosti podezřelé. O byla to tedy poslední důvěra v životě mém!"

Zamlčev se a hluboce přemítaje na stěnu hleděl; Klára u postele stojíc slzela.

„Tamto ve druhé komnatě," — jal se Vilím po chvíli opět velmi slabým hlasem mluvit — „v ouložku najdeš sáček s penězi. Jdi a vezmi je za odměnu tak bedlivého mne obsluhování."

Klára zaslechnouc to zbledla a uleknuta státi zůstala.

„Nuže, jdi a vezmi!" zašeptal Vilím horlivě.

Dívka odešla smutně do druhé komnaty, ouložek ale neotevřela. Hluboce želela, že ten, jemuž tak vroucí láskou byla se oddala, jehož kynutí zákonem jí bylo — ten, k němužto srdce její nepochopitelným pásmem se pnulo — že on penězi zaplatiti chce, co nejčistější láska i nejvroucnější cit proň učinily. Takovíť jsou lidé! Kdo se jim

obětuje činem a myslí, pot čela a krev srdce svého jim podávaje: tomu peněžitou odplatou zadost učiniti se domnívají! Milostivé však srdce Klářino Vilíma přece omlouvalo. „Vždyť mě nezná, vždyť neví a nesmí zvěděti, co pro něj cítím! Snad jej zkušenost přesvědčila, že vděčnost lidská obyčejně jen tenkráte se uzná, když v rychlé odplatě se prokáže. — Ne, pravila dále k sobě, toho na mně nesmí žádati — platem odměniti se nedám! Ai, což nebylo povinností mou, posloužiti pánu svému? O, že povinnost tato mně nejvyšší jest blažeností — to mu nemohu, nesmím nikdy svěřiti!"

Když později opět do pokoje vešla, ležel Vilím tiše, ani sebou nehýbaje, na posteli. Zdálo se, že spí, což dívka zpozorovavši k oknu se obrátila, a poloumrzlým sklem do polí pohlížela. Oči její bloudily po kraji, a myšlénka za myšlénkou se tratila, by opět v novém oděvu procitla. V celém okolí bylo ticho jako na poušti, a pokud doniknul hled její, vše tak jednotvárným a smutným se jevilo, jakoby v soucitu dlela příroda se srdcem dívčiným, kdežto zhubený květ naděje a lásky jenom jeden ještě cit zanechal — cit truchlivého odřeknutí se.

Tam na pahorku strměla chyše otcovská pokryta sněhem,

a na větvích nahých stromků schvíval se sníh, jako stříbrné květy se chvějí v dechu jarního větru. Pohled na jednotvárnou mrtvou přírodu smutně působil na zádumčivé srdce Klářino. Hled její přelítnul zem, i cítila živé toužení po cíli vznešeném — neznámém, a bolestně pohlížela k obloze, velebně a jasně nad obzorem se klenoucí. Duše její povznášela se tam v oněch modrých říších, kde zahyne všecka bolest i veškeré hoře pomine. Obrazivost dívčina, čistá jako ona nepochmuřená krajina etherská, na perutích snů prováděla dívku od světa k světu, objasněna jsouc sluncem vroucí lásky, z jehožto blahoplodné záře obraz milovaného Vilíma kynul. Ach, na něm milostně spočívalo oko Klářino. O že každému zdání jen tak krátká bytost dopřána jest! —

Otevřely se dveře a lékař vstoupil do pokoje. Klára uleknuvši se jedním okamžením ze snů svých procitla.

„Tiše," pravila ku přicházejícímu — „on spí!" Lékař přikročiv blíže ku posteli, kde ležel Vilím s obličejem ke zdi obráceným, chtěl pozorovati dech nemocného. I dotknul se těla; bylo však chladné. Nejevilť se dech žádný a srdce netlouklo. — „Neprocitne více", — dí lékař „usnul v Pánu!"

VI

Vilím byl v těžké mdloby upadl. Zavřelyť se oči, zastavila se krev, i srdce mu přestalo tlouci. Bez vědomí leže byl opravdu mrtev, ne ale navždy. Jedna ještě jiskra života planula v něm, občerstvujíc jej a budíc vědomí, že žije. Ale bludné i temné byly obrazy, vnitřnímu hledu jeho se představující. Náleželyť světu jinému, jakýžto se otevře jenom duchu posvěcenému zápalem vyšším, nežli všedním lidem dosáhnouti lze.

Vilím nebyl s to, jasný pojem vidění svého udržeti, any se bystrostí blesku míhaly a střídaly před ním obrazy nepochopitelné, posud nespatřené. Svobodná duše jeho tak lehce poletovala k nebesům, jakoby nikdy nebyla zemi náležela, jakoby obtěžující jho těla se sebe byla shodila. Bylo mu ale, jakoby neznaná tíže zdržovala ducha od letu prudkého. Mocně se vypínaje vždy výše a výše vznésti se chtěl, mocněji však obtížen vždy hlouběji klesati se domníval.

Tu osamotnělá bloudící duše s nedohledné výše v tem-

nou pustinu opět klesla, kde žádné světlo neosvítilo tmu věčnou. Zdálo se mu, že se jako slabý světýlka kmit tu v oudolí, tu na skále, tu v šírém lese octnul, a všudy bylo tak temno, tak tesklivo, až posléze divoký praskot a šumot Vilíma probudil.

Opět zvěděl, že žije, ana s procitlým vědomím obživla i síla a mocnost duševní; jen tělo zůstalo nepohnuto. I pozorovalť, že jej kladou do rakve, slyšel se hořce oplakávati; ale chtěje promluviti — nemohl, aniž mu bylo lze hnutím oudů znamení dáti, že žije. Zaslechl, jak vesničané, poddaní jeho, usnesše se mezi sebou, že jej do rodinné hrobky odnesou, na třetí den pohřeb určili. Ze přítomných jeden po druhém odcházel, jenom ponocný a konšel ještě zůstali.

„Smrti mladého pána nebylby se žádný nadál," pravil konšel; „byla to však vůle boží, a Bůh nejlépe ví, proč tak učinil."

„Byla to věru nešťastná rodina," jal se mluviti ponocný; „otec ukrutně se světa sešel, a syn v tak mladém věku za ním se odebral. Nemejlím-li se, byl hrabě Vilím poslední větví kmene svého."

„Ano, po nebožce Alžbětě poslední."

„Škoda jich, byli hodní páni, jen poněkud hrdým se mi zdál býti hrabě Vilím i otec jeho; neutiskovali však nikdy poddaných, jako se začasté stává. Škoda, že si tak málo lidu svého všímali."

„Tomu se nedivte, příteli! Hraběte Vilíma děd byl pán dle pravého českého kroje. Těšil se z vychování přirozeného, které nebylo cizinskými pěstouny porušeno. Můj strýc jej pamatuje na vysokých školách v Praze, kde prý se ve společnostech honosíval jménem českého šlechtice. Hrabě Věnceslav, syn jeho, jiným vychováním i jiné povahy nabyl. Nebožka Alžběta se více otci podobala, než hrabě Věnceslav. Tento pojav manželku cizozemskou, nespokojený život s ní ve kraji trávil, a pak záhy usmrcen byv, zanechal vychování jednorozence svého Vilíma hraběnce a cizím pěstounům. Tito měnili a mudrovali na zdravé přirozenosti jinochově tak dlouho, až z něho vyvedli něco zcela jiného, nežli vlohy a dobrosrdečnost jeho přislibovaly."

„To bych ale rád věděl, proč asi pan Vilím se k hrobníkovi tak přátelsky měl, jako k žádnému jinému z obce?"

„To věru snadno lze uhodnouti," pravil konšel, usmívaje se. „Vždyť víte, že má hrobník hezkou dceru, a celá ves

o tom mluví, že ona do něho až k zbláznění zamilována byla.“

„Hm, milý konšeli, jáť bych myslil, že v tom vězí ještě jiná příčina. Ten hrobník jest mi podezřelý člověk, a dostal jsem ouřední poručení, o kterém patrně vím, že pocházelo jen od pana hraběte, bych v noci častěji obcházel okolo hřbitova a pilně pozoroval, co se tam děje. Kdybych prý něco neobyčejného zhlídnul, mám o tom ouřadu bez meškání tajně zprávu podati. Co myslíte, proč to asi jest?“

„Ticho — někdo přichází!“ pravil konšel; „bude to hrobník, pojďme raději odtud. Já se tomu člověku vyhýbám kde jen mohu.“ Oba odešli. —

Vilím v ukrutném stavu svém opět samoten pozůstal. Necítě, když se ho někdo dotknul, nevidě, co se vůkol něho dělo, přece zvěděl, co se o něm mluvilo, a ani slovo mu neušlo z hovoru vesničanů. Jakkoliv se ale snažil tělem žití své projeviti, bylo vše namáhání duševní nadarmo. Oudy jeho neuposlechly vůle, a on zůstal živým umřelcem jako zprvu.

Vážným krokem se někdo k němu blížil a u rakve státi zůstal. Byltě to hrobník, myšlenky a city své dost

zřejmě jevící. „Spi, spi, jinochu! pokojná jako život tvůj byla i tvá smrt. Zlý osud nepronásledoval tě, vášnivost neporušila srdce tvoje! — Bývalyť doby, kde jsi v přátelském hovoru se mnou se bavě vyznal, že pohrdáš životem aniž miluješ člověčenstvo; kde jsi smrt nazýval jedinkou nadějí hlubokomyslného člověka. Kdybys byl věděl, že ten, jemuž jsi se nad jiné důvěřoval, kletby a pomsty tvé hoden jest, že vina jeho slavné rodiny tvé se dotknula, byl by se probudil v tobě cit pomsty na vrahovi, a kletba tvá byla by mne pronásledovala po všecky věky! Zde ležíš mrtev, a nelze tobě pomstíti se nad nejhlavnějším vinníkem svým! Odpusť, mrtvolo, co živý odpustiti nemohl! Hleď, zoufanlivost mě již dosti tresce. Ó bych raději odpočíval tak pokojně a svatě, jako ty!“

Zamlčel se, zaslechnuv hlasy blížících se sousedů. Odstoupil od rakve a na žádost příchozích šel otevříti rodinnou hrobku hraběcí, kterážto se v klášteře pod chrámem nacházela. Sousedé pak víkem rakev přikryvše a hřeby připevnivše, na ramenách mrtvolu tam odnesli.

Vilím pozůstal samoten ve hrůzné společnosti dávno zpráchnivělých praotců — on jediný živý mezi tolikerými mrtvými! Tito již dávno byli zesnuli; dávno bylo zničeno

vědomí jejich, aniž cítili více touhu po životě. Jinak bylo Vilímovi. On, v jehož žilách mladistvá krev se ještě probírala, jehožto duch teprv dobu procitnutí svého k činu očekával: on musel za živa mezi mrtvými obcovati a nejukrutnější zahynutí očekávati. Přáltě si v duchu, kdyby nějaká milostivá ruka až v hlubokost srdce jeho dýku vrazila a jedním okamžením trápení jeho konec učinila. V rakvi ubedněný, všech smyslů zbavený jinoch cítil se tak stísněna tíží jha neznámého, že mu smrt jediným přáním byla, anť věděl, že žádného procitnutí očekávati nelze. Kdyby byl jen jednou ještě pohlédnouti směl na kraje zemské, jen jednou ještě ještě dotknouti se něčeho, třeba i své vlastní rakve, byloby mu lehčeji bývalo. Jen ještě na jediný den — jedinou hodinu — ach, jen na jedno okamžení kdyby byl mohl procitnouti; v to jedno okamžení chtěl vložiti život bohatý, nový, jaký posud ještě neznal, život činů, jehožto pojem teprve v rakvi mu vysvítal.

Dlouho tak snil v ukrutném bdění, živ a mrtev, dvěma světům náležeje. Ucházely hodiny a každá se mu zdála v sobě chovati věčnost. — Již snad se byla nad zemí tichá noc rozložila; již snad i ten nejsprostější z pod-

daných jeho odpočíval po vykonané práci, aneb se kochal ve slastech podle milované choti. Již snad i zlosyn spal a zbouřené svědomí jeho na chvilku se upokojilo; vězeň o svobodě snil, a celá země v závoji noci větrem se nesla v pohledu stříbrných hvězd a bledé luny: jen Vilímovi nelze bylo spáti, ani bdíti, ani pouze sníti! Pustá temnost, temná věčnost strašlivou mu hrozila jistotou, a nekynula naděje procitnutí nového. — Dutým zvukem zazněla půlnoc z věže klášterní. Vichr skučel chodbami, a šumot i rachot nad hrobkou v kostele znamenal přicházející do hóry jeptišky. Zvuky varhan rozléhaly se úpěnlivě klenutím, provázené slabým jednozvučným zpěvem řeholních panen. Až do hrobky, a tam až do hlubiny srdce v rakvi ukrytého draly se tóny, ozvěnou doznívajíce. Hrobní to byl nápěv Vilímovi.

Ještě nikdy nepůsobily podobné zvuky tak mocně na Vilíma, jako nyní. Byloť mu, jakoby ve znění varhan a zpěvů nábožných panen nový, duši jeho dosaváde neznámý citů svět se byl objevil. Co dítě pohnut bylby se hlasitě modlil, kdyby ústa se byla pohnouti dala; byl by plakal, kdyby vyschlý nebyl pramen slz jeho.

Tak uplynula noc a den, a opět noc opanovala kraj, již

druhá, kterouž to Vilím v rakvi trávil. Opět byla vykonána půlnoční pobožnost jeptišek, a vůkol se rozložilo hrobové ticho. V tom se zlehounka otvíraly dveře u hrobky. Slabým krokem se někdo blížil. Byla to Klára, jenžto slzy roníc přicházela, obejmouc pak rakev a hlavu svou na ni položíc, žalostně lkáti počala. Kdo zná bolest a žal nešťastné lásky, tomu nelze diviti se počínání dívčinu. Ona plakala hořce — a jakž neměla plakati? Jinochu zbývá zoufalství, muži síla, ženě msta, ale něžná dívka má jen slzy, jedinké to znamení jízlivé bolesti její.

„Proč jsem ti nikdy nesměla říci, že tě miluji nadevšecko? proč jsem ti nesměla vyjeviti cit svůj, život srdce svého? Ó, láska má, vroucí jako plamen sluneční, skrývala se byvši udušená, a ukrutný slib na věky ji zatajil! Nyní smrt přetrhla závoj, a mrtvému svěřiti smím, co živému tajiti jsem musela. Vždyť mě duch tvůj oblétá, a ty nyní uvidíš umírající srdce mé po tobě prahnouti, v neobmezené lásce a mocném toužení po tobě zacházeti!" — Toužení — zacházeti — dala ozvěna za odpověď, jak byla Klára mluviti přestala, a uleknutou, na vše strany pohlížející dívku v osamotnělé hrobce hrůza pojala. Zpamatovavši se klekla u rakve a vykonávala vroucnou modlitbu.

Vilím zaslechl žal i modlitbu její. To byla ta láska, kterou on neznal, o které jen slýchal, ve kterou však jindy nevěřil. Srdce jeho bylo pohnuto, mysl překonána — ale již pozdě! —

Klára ještě u rakve klečela, když na železné dvéře hrobky mocným rázem udeřeno bylo. Dívka trnula v novém leknutí, nevědouc co činiti, any se otevřely dvéře a hrobník s lampičkou v ruce k mrtvému se blížil. Klára se rychle ukryla v kout za rakve dávnověké, se strachem očekávajíc, co otec její činiti bude. Hle, tu on přistoupiv k Vilímovi násilně víko rakve odrazil, až praskot prken všemi stěnami se ozýval.

Strašlivý byl pohled chodce nočního. Malá záře lampičky slabé světlo pohazovala na bledé, v bolestném usmívání stahující se tváře. Zočiv Vilíma v tak ouzkém bytu uloženého, počal se třásti a co bledá socha s jiskřícíma se očima pozoroval zesnulého mladíka, až pak ruku na srdce své položil, jakoby vnitřní boj utišiti chtěl, a zoufanlivý ráz obličeje v lítostný se proměnil.

„Pevně spíš, a věčně, věčně tak budeš spáti? — Blaze tobě, blaze oku tvému, že nevidí, co tobě při-

nášim; neb kdybys živ byl a viděl, stydla by krev tvá, a srdce by přestalo tlouci, neboť — hrůzný jesti dar můj!“

Tu vytáhnul z ňader lebku člověčí; Klára poznala hned, že je to ona, jenž nad postelí její vedle hlavy matčiny se nacházela, o které však nevěděla, komu náleží. Ošklivý byl pohled hrobníkův, když ji vzhůru vyzdvihnul; v divokém pohledu a chvějícím se těle opět procitlá šílenost dosti rázně a hrůzně se jevila.

„Aj, zde ti navracuji dluh svůj — příjmi, po čem jsi tak dlouho toužil. Já ukrýval ten klenot, který jsi hledal, já přechovával hlavu otce tvého. — Nuže, smířeni jsme nyní všickni vespolek. Sem náleží ta hlava, jenž mi povržením ubližovala, a já vraždou pomstěn vám ji navracuji, stěny truchlivé! Synu, chovej otce svého!“

Takto praviv ukládal lebku do Vilímových rukou, na nichžto se jiskřily skvostné prsteny v lesku brilantovém.

„Známť já dívku,“ vece polohlasně hrobník dále, „jížto povinnována jest rodina tvá. Jí jste ničehož nezanechali, a mně pozůstala starost o ni. Beze zlata jsi se vyvinul z prachu, beze zlata se opět k němu vrať! V hrobě neplatí marnost: klenoty náležejí živým.“

I odňal Vilímovi prsteny až na jeden, jenžto byl ze všech největší, a na kterém se skvěl vyrytý štít hraběcí. Ten jako přirostlý na prstě vězel, a nemožno jej bylo stáhnouti, až konečně rozhorlený šílenec vytáhnuv ostrý nůž, Vilímovi do prstu zaříznul.

„Otče!“ vykřikla v stínu sklesnuvší Klára. Uleknutý hrobník obrátiv se mířil nožem k té straně, odkud zaslechl zvolání, až se mu ostří nad hlavou zablesklo. Tu však převrhnutá lampička spadla, a hrůzna tma nastala. U dveří hrobky se ozvaly hlasy ponocného a jiných sousedů; rakev hlučně praskati počala, a říznutím procitlý Vilím z ní povstával.

VII

V domě hraběcím bylo živo. Panstvo přijíždělo se všech stran na pozvání mladého pana hraběte ke skvostným hostinám v K... Zdaleka se rozléhal praskot bičů a znění zvonků koňům i saním přivěšených. Počínalo se z večera soumračiti, a vesničané vybíhali z chalup svých, kdykoli veselý břinkot nového hosta oznamoval. Děti obskakujíce

saně doprovázely je až ke vratům zámeckým, kde nedbajíce na mráz bosy ve sněhu stály a zvědavě příchozí prohlížely, kteřížto v pláštích i kožichách zaobaleni, spěšně do hořejších síní ubíhali. Již se více a více šeřilo a nastávala temná noc. Záře nesčíslných světel z oken zámeckých se míhala temností. Zvučnou hudbou počaly se plesy, kde po mnohá léta panoval smutek.

„Tomu nechť rozumí kdo chce, já nejsem s to," pravil jeden vesničan k ponocnému, obcházeje s ním po vsi okolo zámku. „Tyhle lidičky tam se mění jako měsíc; brzy jsou rohatí a trkají jiné, brzy jsou kulatí a točí se na jejich hlavách. Zámek náš podobal se jindy klášteru, a nyní se stala z něho tančírna; pan hrabě jindy sotva chodil, a teď si poskakuje jako pražský student. Co jej k tomu přivedlo? Kdož ví, co na té celé historii, o které se tak mnoho mluví a mnoho lže, pravdivého jest!"

„Ticho, ticho!" napomínal ponocný, ohlížeje se na vše strany. „Není zde radno o tom mluviti; až budeme za vsí, povíme si o tom více. Při dnešním mrazu by věru neškodilo, zajíti na chvilku do krčmy. — Hle, kdo to? Rychle, sousede, za mnou; toť jest on!" Ledva to vyřknuv utíkal v pravo mezi chalupy.

„A kdo to má býti?“ tázal se vesničan za ním utíkaje. „Spatřil jste někoho podezřelého?“

„Jen rychle za mnou! Kdož by to byl jiný, nežli hrobník? Zde mezi zděmi se mi ztratil.“

„Pozorujte šlápěje ve sněhu, pak nám neujde; — máte již stopu jeho?“

„Mám, tudy vede za konšelovu zahradu.“

„Tím lépe; u lípy se spojuje zeď s učitelovou stodolou a není tam žádného průchodu.“

Celá tato rozmluva trvala jen okamžení, a ponocný daleko byl již v předu, neslyše poslední slova mluvcova. Nemohl však nikoho dohoniti, a těžké padnutí za zdí přesvědčilo jej, že předchůdce jeho neočekávanou a obtížnou cestu si vyvolil, totiž přes zeď, kamž jej ponocný tak snadno následovati nemohl.

„To jsem se nadarmo uběhal,“ dí ponocný k blížícímu se sousedu; „takový skok přes zeď by hrobník nebyl vyvedl; mám za to, že to byl některý pacholík ze vsi.“

„Anebo také,“ vece soused, „že nějaký přespolní taškář, použiv hostiny v zámku, zde něco vyvésti chce. Nesmíme se odtud vzdáliti, kdož ví, co z toho pojde!“

„Dobře máte!“ svědčil ponocný. „Vy zůstaňte zde, a já půjdu druhou stranou; a kdyby se něco vyskytlo, jen na mne zahvízdněte.“

Ponocný odešel zanechav souseda v ouvozu o samotě. Šedivý mrak se zatím na celém podnebí rozložil, zakrývaje tváři spanilého měsíce a jasné zraky skvoucích se hvězd. Půlnoční vichr zuřil krajinou a sníh se počal sypati z oblak, ochladlou zem v bílé umrčí roucho zaobaluje. Za vsí se rozléhalo hvízdání ponocného, ale jenom štěkot psů odpovídal, an soused opustiv stráž do krčmy se byl odebral.

Asi půl hodiny bylo uplynulo, an ponocný sám též do krčmy vstoupil.

„Sousede, vás by měl člověk postaviti do hrachu proti vrabcům, ne však na stráž obce! Prsa jsem si mohl vyhvízdati — nu, zde byste mě arci nebyl doslechl.“

„Kmotře,“ odtušil soused, „byl by hřích, psa tam nechati déle státi, neřkuli člověka! Nemohl jsem vydržeti v sněhu a chumelici, proto jsem odešel, domnívaje se, že vás zde již najdu. Mámtě za to, že by naše dnešní hlídka zbytečna byla.

„Já ale nemám za to,“ di ponocný. „Kdybyste byl zůstal,

mnoho byste byl získati mohl. Dvacet tolarů bysme měli v kapse — já viděl hrobníka!“

„Hrobníka?“ zvolal hospodský, přisednuv blíže k ponocnému; „prosím vás, kde jste jej viděl a v jakém stavu?“

„Za vsí. Právě odtamtud přicházím.“

„A proč jste se ho nezmocnil?“ vece soused.

„Proč vy jste utekl? Já samoten se nemohu s ním rváti. Vždyť každý dobře ví, jaký strach jde z toho šílence; on se nazývá tygrem a hrozí smrtí, kdokoliv se ho dotkne.“

„A jak jste jej zahlídnul?“

„Postaviv se za zeď“ — vypravoval ponocný — „abych se poněkud uchránil před větrem a sněhem, na blízku jsem šumot zaslechl. I ohlídnu se, a hle! hrobník se škrábal po zdi a nespatře mne skočil dolů. S obnaženou hlavou, v otrhaném oděvu, bos, rázný kej v ruce, zimou se třesa utíkal ke hřbitovu. Zpočátku jsem nevěděl co činiti, pak jsem hvízdal dle možnosti, vy však jste mě neslyšel. Hrobník ale zaslechnuv hlas můj, obrátil se a dal se na outěk k rybníku.“

„Kdoby se byl nadál,“ pravil soused, „že se tu ještě ukáže!“

„Vždyť ho již mnozí lidé viděli zde poběhávati!“ řekl hospodský.

„Ano, kdyby pan hrabě a páni ouředníci nevěděli, že je zde, nemusel bych k ponocování ještě někoho k sobě jednati, anižby byli vysadili odměnu dvaceti tolarů pro toho, kdoby jej přivedl.“

„Nuže, sousede,“ jal se mluviti hospodský, „zdali pak jste se opět něčeho nového dověděli o tom vytrženci?“

„Nového nic,“ odtušil ponocný, „dosti však na starém. Pan hrabě co ví, nezjeví, a u ouřadu panuje takové tajení, že se i nám svědkům zapovědělo v obci mluviti o tom, co se bylo přihodilo. Jen to je jisto, že hrobníkovy cesty již odedávna nepravé bývaly.“

„Tomu rád věřím,“ pravil nato hospodský. „Dávno jsem se vás již chtěl ptáti, jak se tehdáž dělo s panem hrabětem. Žádný se o tom dosti jasně nevyjádří; vy byste mi to mohl pověděti, pokud jsme tu sami a žádný nás neposlouchá.“

„Bude vám povědomo,“ počal opět ponocný, „že jsem dostal rozkaz, zvláště na hřbitov dohlížeti; a právě v oné pamětihodné noci, kdy náš pan hrabě náhodou nebo Bůh ví jakým čarodějstvím z mrtvého spaní procitnul, stalo

se, že konšel se mnou ponocoval. Ke hřbitovu se blížíce spatřili jsme bílou ženštinu k hraběcí hrobce kráčeti. Nedůvěřuje sobě zůstal jsem státi, ale konšel mě za sebou táhnul. Když jsme přišli ke vratům hřbitovním, vycházel hrobník právě z chyše své, a s lampičkou v ruce také se ke hrobce blížil. Zlehka za ním šedše u vchodu jsme státi zůstali, očekávajíce, co se díti bude."

„A co jste viděli?" dí hospodský.

Ponocný vypravoval, co tam byl spatřil, litoval však, že samomluvě hrobníkově neporozuměl. „Jak nám ale uskočil," doložil nato, „a kam se v okamžení poděl, nevím."

„Podivná, nepochopitelná věc!" pravil soused. „Nejdivnější ale jest proměna celého chování, a jak se zdá, povahy našeho pana hraběte."

„Tomu se diviti nelze," vece ponocný; „příchod cizích mění život domácích. Když přátelé pana hraběte o zázračném procitnutí jeho se dověděli, se všech všudy stran jej navštívivše nový život v zámku zavedli. Podivnější jest chování se jeho ku Kláře; každodenně k ní dochází na hřbitov. Chtěl prý, aby se přestěhovala do zámku, ona však odporuje."

„Já doslechl, že po velikonočních svátcích do kláštera vstoupí."

„Kdož ví, jak se to ještě podivně skončí!"

„Ba arci!" přisvědčil ponocný. „Víte-li pak ale, že pan hrabě knihy, písemnosti a jiné hrobníkovi náležející věci na ouřad odnésti dal, a že usouzeno jest a veřejně se ohlásí: Nedostaví-li se stíhaný hrobník do konce běžícího měsíce, prohlídnuté spisy jeho hrdelnímu právu do Prahy se odešlou; z čehož vysvítá, že záležitosti hrobníkovy důležity jsou."

„Tomu rád věřím," dí hospodský; „slyšel jsem, že pochází z rodu našich hrabat."

„Aj — kdo to?" zvolal uleknutý soused, ukázav na dvéře, anyžto se otvíraly a hrobník vstoupil do světnice. Všickni byli jako omámeni.

Strašlivý byl pohled hrobníkův. Uprostřed světnice na ukrutný kyj podepřen, divoce vůkol sebe pohlížel. Jevila se však bolest v obličeji šílence, jakáž se neskrývá v žalosti obyčejné — jaká se jevívá jen u velikém hoři vznešených duchů, an šílenost s velikostí v některém ohledu sobě podobny jsou, přestupujíce totiž meze všedního života. I v šílenosti dřímá poesie, ale hrůzná u vy-

jevení svém. Kde planoucí, umírající oko co mdlá, ale podpalující jiskra od stínu k stínu pobluzuje, kde vystoupivší duch opravdivosti žádné oblohy nenalézá, by horoucí želání své ve chladných oblacích zmírnil, žádného nebe, ve kterém by zapomněl na zem, kteréžto by mu vrátilo, co mu odňala země: tu omdlená toužící a bloudící duše zpět se utíká v hlubokost srdce, ukrývajíc se tam světu nešlechetnému. Ach, kdož podobný stav bez bolesti pocítil? A v bolesti té až k šílenosti povýšené dřímá hluboká, truchlivá poesie!

Takový byl výraz tváře hrobníkovy. Divoce se zachechtal a ke smíchu tomu celé tělo se mu třáslo. Otrhaný oděv zvýšil strašlivý pohled jeho. Obnažená prsa viditelně se dmula, ve vlasech se lesknul sníh a krůpěje jeho chladily mu čelo. Bosé nohy krvácely zde onde, kamením a drnem natrhnuty.

„Hahaha!“ zachechtal se šílenec. „Viděli jste — krásná luna v okénku klášterním jak se ouplně skvěla nad pahorkem? Viděli jste bledou tvář její, jak na tygra se usmívala? O nikoliv! Vy, sprosťáci, plazíce se v prachu nezíráte vzhůru! Tygr ji viděl, on krvavým pazourem svým ji zachvátil, a ona se škaredá ukryla ve hrob, a

krásné líce její ve hnusnou potvoru se změnilo. Tygr, tygr ji zachvátil krvavým pazourem tímto, a ona nezírá více, nesměje se a nesvítí! Hahahaha! slyšte, strašliv je tygr, když se směje. Dlouho bloudiv lesem pustým opustil nyní brlohu svou. Dejte mu jísti — jísti chce tygr, by nasycen mohl se vrátit do brlohy své, do černého lesa. Jísti mu dejte, sice i vás zachvátí a zničí jako lunu svou "

Ledva to vyřknuv kyjem svým vůkol sebe švihal, a ustrašení sousedé nehýbali še s míst.

„Nuže, nedáte-li tygru jísti, roztrhá skrýše vaše!"

Tu hospodský, nejzmužilejší mezi přítomnými, vstana popuzoval ponocného i souseda, aby násilím hrobníka se zmocnili. Ponocný počal hlasitě křičeti, by vzbudil domácí lid, ale hrobník kyjem tak silně na stůl udeřil, že jej ve dví rozrazil a jedinká svíce ve světnici zhasla.

„Tygr jest hladov; hladem-liž jej zajíti necháte? — Tygr se pomstí, haha!"

Tu se hřmotem se obrátiv utíkal šílenec z domu, a chechtot jeho tichou nocí strašlivě se rozléhal. —

V zámku se zatím hosté vesele zabývali a nedbajíce na čas i nečas, hlučně si počínali, hudba hráti, jinoši a dívky tancovati nepřestávali. Jenom jeden ze všech,

u okna stoje, ve hlubokém přemítání v temnotu noční hleděl.

Z daleka se míhalo skrovné světýlko z chyše hrobníkovy, jižto Klára samotná obývala. — „Proč bdí osamotnělá tam dívka, vší společnosti se straníc? Proč nechce ta, jež srdce své mi odkryla, zde přebývati, kde by přátelská i snad jiná vyšší moc ji ochraňovala? Ó, černý osude! když jsem ji neznal, tu se denně blížila ke mně a já se jí stranil; nyní, když já jí hledám, skrývá se dívka pohledu mému!“ —

Odbila půlnoc. Světýlko na hřbitově nebylo ještě uhaslo. Tu se z daleka ve sněhu vyskytla postava po pahorku běžící. Rozeznati se nedalo, byla-li to postava člověčí. Brzy se zdála ve sněhu se váleti jako divoké zvíře, brzy opět zcela zmizela s očí; brzy zase vzhůru běžela, a napotom pahorkem dolů se valila.

„Aj, co to?“ zvolal pozorující Vilím, a ledva to vyřknuv, hodil na se plášť, ozbrojen pak dvěma bambitkami a nepozorován společnost opustiv ke hřbitovu spěchal. Krajina byla tichá, ani jeden živý tvor nerušil spaní mrtvé prostory. Člověčí stopa se nikde nejevila a pahorek se bělal nad pustou rovinou. Záveským rybníkem napolo

zamrzlým táhly se pablesky ze síní hraběcích, a slabé lampičky světlo kmitalo se s chyše hrobníkovy. Mrtvé ticho oblehlo krajinu; jen když hudci v zámku hlučněji si počínali, tu rozvinuté zvuky truchlivě se v dálce ozývaly, neboť smutno jest i nejveselejších zvuků v dálce umírání.

Vůkol žádného nespatřiv k chatrči na hřbitově se přiblížil, kde Kláru, v nábožné knížce čtoucí, pozdní návštěvou svojí překvapil.

„Ty ještě bdíš?“ pravil k ní zticha. „Že jsem v okénku světlo spatřil, pudilo mne ouzkostné tušení dohlídnouti, zdali zde bezpečno jest. Proč jsi nešla již spát, Kláro?“

„Tichá noc jest přítelkyně opuštěných,“ vece dívka; „slova dávno zemřelých, při čtení spisů jejich, útěchy poskytují bolestnému srdci mému.“

„Však i v životě samém nalezla bys útěchy, milá Kláro, jakové tobě ani mrtvá slova knih, ani jednotvárná samotnost nedopřeje.“

„O nikoliv, pane hrabě! Tam v nepokojném světě nezasvitne tak jasně oblažující onen cit — útěcha nebeská, any hlučné plesy na okamžení odvrátí duši od pozorování světa vnitřního. V těchto okamženích

se chová veliká ztráta, jakoužto radosti života pospolitého nikdy nenahradí."

„Myslíš? kde však zůstává oučel žití pozemského? Trvanlivý žal oslabí činnost naší; beztělesné myšlenky, kteréžto v život neuvádíme, prázdnými sny se stanou, a komu vezdejší dnové bez činu uplynou, nad toho ztraceným věkem vstane jitro s zoří studem zarděnou."

„Aj, jakýžby mne ještě čin očekával? Síla má nestačí k odvrácení osudů protivných, a i k tichému, trpělivému snášení jsem slaba. Neznám žádného na zemi, kdoby mě tam očekával. Matka má již dávno pochována jest, a každé jaro zbuzovalo slzy mé na jejím hrobě. Ty slzy a ty kvítky bývaly jedinkým utěšením mým. Pramen slz již vyschnul, a i poslední květy zvadnuly. Ana radostí neznám a v žalu plakati nemohu — zdali zničeno není srdce mé? Jakýž čin ještě kyne na zemi srdci zničenému?"

„Znám i ctím hoře tvé, nepochopuji však, proč bys v něm zajíti měla. V onom světě, kterého se obáváš, mnohé nalezneš okolnosti, jenž tebe těšiti budou, nerušíce duševní život tvůj. I já jsem dlouho ve bludech

žil. S jiné strany se mně otevřel život, a ten svět, kterým jsem neznaje ho dlouhý čas povrhoval — svět citů ovlažuje nyní chladné srdce mé. — Opustil tebe hluboký cit tvůj? Pokud cítilo srdce tvé, nebylo zničeno, a věz, že v citu nejhlavnější činnost pohlaví tvého se chová. Miluj, jako jsi jindy milovala, a budeš utěšenější; a může-li tě oblažiti vědomí, že jsi jiného šťastným učinila, obrať srdce své tam, kde soucit mu kyne, a kde se láska láskou odměňuje!"

„Jak to myslíte, pane hrabě?" tázala se Klára a líce její se zarděla, jakoby tajemství srdce planoucí tváří vyjeviti se chtělo. „Pamatuji, že jste jinak smýšlíval, zavrhuje srdce lidské a cit slabostí nazývaje."

„Ó, bohužel, tomu tak bývalo! Byli to však dnové zatemnění, věk smutnější nežli ona ve hrobě probděná doba, kde jsem teprv ztrátu svou poznal a nového života nabyl. Prvnější smýšlení své ve tmách jediné strašlivé, mně nezapomenutelné noci jsem pochoval. Mrtvému tehdáž tělu dopřáno bylo, v hlubokost světa i srdce zříti, až vnitřní hled můj k jádru života se prodral a přesvědčil, že cit božskou zajisté mocnost a vnady rajské do sebe má."

„Jak? — vy jste zaslechl —“

„Ano!“ vece Vilím, ruku dívčinu na srdce tiskna; „slyšel jsem přiznání tvé, a každé slovo se ujmulo v srdci mém. Ó, proč jsem musel umříti, bych se znovu narodil? proč v rakvi ležeti, bych poznal tebe a lásku tvou? Zde se jevila vůle vznešenější, bylo nám to oběma souzeno. Však proč se mě nyní straníš? Věz, že tě miluji, jakož i přesvědčen jsem, žes i ty mne milovala. Ten samý osud, kterýžto mne uvedl k novému čerstvému života pramenu, ten i tebe uvedl ke mně; mohla bys odepříti volání jeho a prosbě mé? — Ty se ode mne odvracuješ Kláro? Oči tvé slzí? — O rci — já nezasluhuji milost, tvou! — Hleď, u nohou tvých ti vyjevuji věrnou, vroucí lásku svou, jakož i ty jsi se svěřila u rakve mé! Budiž stálá v citu svém! — Ach, žádným, žádným milostivým pohledem mně nepřisvědčuješ? Proč, Kláro, milovaná dívko, proč se zapomínáš nyní nade mnou?“

Klára se dlouho vzpamatovati nemohla. Co ani ve snu neprocitnulo tak skvěle v mysli její, co veškerou naději srdce jejího daleko převyšovalo, toho se jí nyní dostalo; blahostí naplněná číše lesknula se před okem jejím, nevýslovně smutným. Mocností okamžení tohoto omráčena byla.

Nad sebou spatřila jasnou hvězdu lásky, k ní však viděla se blížiti černou tmavou chmuru, a daleko, daleko v hlubině její planula slova kletby otcovské. Krásná hvězdo lásky, jakkoli přívětivě kyneš z temnomodré dalekosti noční — zajdi, ach, zajdi, skryj se za obzorem; v usmívání tvém budí se žal, a záře tvá loudí jen slzy z očí našich! —

Nemožno bylo dívce zodpovídati slova Vilímova. Cokoliv říci se snažila, v procitnutí již udusiti musila.

„Aj, odvrácena ode mne ani neodpovídáš? tedy mě zcela zavrhuješ?“

„O nikoliv! Nechte mě, pane hrabě, opusťte chyši tuto, probůh vás prosím! Ach — slova vaše jsou tak vášnivá, a já vám je zodpovídati nemohu — nesmím! Opusťte mě, neb ústa má zavřena jsou přísahou a srdce mé odvráceno od světa!“

„Tebe opustit? Nikoliv — okamžení blažených málo čítá život můj! Jak bych mohl nyní odejíti, kdy nejblaženější chvíle mi kyne? Nebyla by tu ztracena nejkrásnější částka žití mého? Slyš, mě nevýslovná touha hnala sem, bych nabyl z úst tvých opět přesvědčení o lásce tvé, jako tehdáž ve tmavé hrobce. O rci, dívko,

proč mně nyní všecku důvěru svou odpíráš? či-li nepochopuješ změnu jednání mého?"

Hluboko se drala slova jinochova do srdce Klářina. Jaký to boj pro milující dívku! Viděla milence u nohou svých, věděla, že jediné laskavé pohlédnutí jej oblaží — a ústa ni oči nesměly vyjeviti žádost srdce! Sebravši však veškeru sílu svou umínila sobě Vilímovi učiněný slib a otci složenou přísahu vyjeviti.

Když byl Vilím s hrůzou dívku vyslechnul, přesvědčoval ji všemožně o neplatnosti přísahy vynucené, dokazuje jí, jak nerozumné bylo by splniti slib šílenci učiněný.

„Co žádá otec tvůj ode mne? proč na všech stezkách života se potkáváme? On byl jediný, ku kterémuž jsem za temných časů života svého ze samoty své docházíval. Dobře jsem pozoroval, jak za přívětivou tvářností jeho nedůvěra se kryla. Jaká toho byla příčina, tobě vyjeviti nelze; až však vyzkoumány budou sledy jeho a jednání jeho sluncem pravdy se osvítí, pak snad odvrátíš navždy srdce své od otce milovaného. To však nesmí zrušiti aniž oslabiti lásku naši. Což medle této po otci tvém? Sprostí otcové, ouplnému opanování ro-

diny své uvyklí, sobectví svoje až na zrostlé děti vztahují, a i v záležitostech srdce jim předpisovati se osmělují! — Zatvrzelci! oni necítí v žilách svých zmužilosti ani citů mladistvých; nevědí, jak daleko je převyšuje nynější mladý svět! — Má jsi, Kláro! a kdyby desatero přísah tě poutalo ku svévolnosti šílencově!“

Ještě mnoho mluvil Vilím u vášnivém zápalu. Více a více přesvědčoval Kláru o neplatnosti slibu jejího; ona pak, uznávajíc pravdivost důvodů jeho, dlouho trvala v rozpacích.

Vítr hučel krajinou a slabý červený požár dále a dále po nebi se vinul. Lampička v chatrči dohořívala. Vilím obejmul milenku, kterážto zpočátku jen slabě mu odporovavši, vroucím napotom políbením vše a více vyřknula, nežli ústa její zamlčeti mohla.

„Hleď, milenko, již se i nebe rdí. Jitro nám osvěcuje svatební pochodně, a žádná mocnost nás nerozdvojí více!“

A hle, dále a dále planulo nebe, a více a více rděly se líce dívčiny. V náruči milence zapomněla na minulost a budoucnost, a nový krásný život se jí objevil. Ústa Vilímova plamenem žhoucím posívala ústa i líce Klářiny. Oko hledělo v oko, jakoby oba i duše své

k obejmutí vábili; srdce se vinulo k srdci, jakoby v jedno splynouti chtěla ke spojení věčnému.

Tu silná rána na okno udeřila, že se sklo s břinkotem v tisícero kusů rozlítlo, a kyj nad hlavou Vilímovou zarazil se v zeď. Uleknutý jinoch vyskočil a hle — za oknem stál hrobník se strašlivým obličejem. Jednou rukou vzhůru na lebku nad Klářiným lůžkem ukázav, druhou na srdce položil.

„Ha!" vykřiknul Vilím, „ďáble! co to?"

„Tak se pomstil tygr!" zvolal hrobník a zmizel. Celá vesnice stála v jednom plamenu. Na nebi to nezasvitalo jitro, nýbrž požáry hořících stavení. Vichr divoce vál, dítky a ženy křičely, muži nosili a hasili, v to se mísily zvonky z celého okolí, a žalostný zvuk trouby ponocného se zanášel větrem, jakoby i mrtvé z hrobů vzbuditi chtěl.

Vilím za hrobníkem pádil, kterýžto divokým letem k háji ubíhal.

VIII

Několik měsíců po vyhoření vesnice K... uplynulo; hrobníka nebylo v krajině, aniž kdo věděl, kam se poděl. Do všech krajů rozeslaly se příkazy od ouřadu, aby se šílenec stíhal, a znamenitá odměna slibovala se tomu, kdo jej přivede neb udá, kde se zdržuje; ale všecko nadarmo. K vysvětlení okolností uprchlíkových, ačkoli všickni skoro sousedé vesničtí na ouřad voláni byli, nicméně málo přispěli. Někteří o hrobníkovi zcela nic nevěděli, jiní dosvědčovali, co ponocný udával, opět jiní měli jej za čarodějníka. Ze všeho udání však jen ta jistota vyplývala, že hrobník, otvírav hroby, olupoval mrtvé, kteréhožto mínění pravdivost z nalezených ve příbytku jeho zlatých řetízků, prstenů a penízků vysvítala; nacházelť se mezi nimi mnohý klenot hraběcí rodině náležející. Ale i jiné vynašly se ještě pozůstatky, temnou minulost osvětlující. Tu ukrutné podezření, v jakémž hrobník vězel, více a více se objasňovalo, až pak dostatečné důkazy o pravdě pochybovati nedaly.

Při prohledání zanechaných pozůstatků předsevzal

sobě Vilím prohlédnouti knihy, rukopisy i listy hrobníkovy, a tu se jevila hrůzná tajemství. Jednotlivé psané listy, některým knihám přivtělené, všelijaké poznamenání zde onde na deskách a nepotisknutých listech — jak bylo patrno, od hrobníka sepsané — tvořily, když je byl Vilím v pořádek uvedl, dokonalý pamětník šílenců̊v. Nyní byla nalezena dráha, kteroužto právníci dokonalého přesvědčení nabýti mohli. Po dalším poptávání vyskytlo se dosti důkazů o mnohostranných zločinech hrobníkových.

Ale mnohem více nalézalo se v pamětníku, nežli právo zvěděti chtělo. Jakoby temný závoj se byl roztrhnul před okem Vilímovým, vyjevila se mu hrůzyplná minulost. Odporující sobě city bolesti a soucitu, zošklivení a zavržení provívaly srdce čtoucího, a tragická činnost hrobníkova i odporný osud jeho mnohou slzu mladému hraběti vynutily a přísné soudce ku podivu přivedly. —

I na dávno zašlé nehody se přece jedna ještě myšlenka bolestně připíná: že nepravým jednáním a odporným osudem zbuzený nesouzvuk přirozenství i v nejvzdálenější budoucnosti ještě zaznívá a nikdy více navždy nezajde. Jako při každém i nejnepatrnějším pohnutí daleké světy

se zachvějí — ač neviditelně; jakož i dosti malý kamínek v oceán hozený dalekým mořem pohne — ač nepoznatně: tak i činy minulosti co neukojitelní duchové pronásledují věky i rodiny, vždy se opakujíce.

„Ach!“ dí Vilím k sobě, „co i mne ještě očekává — a Kláru — a jeho? O kéžby ho již nebylo; hanebná smrt očekává jej — nechť raději ukrutnou zajde!“ —

ZE ŽIVOTA ŠÍLENCE.

Na universitě pražské studoval před časy jinoch, jehožto zvláštní vlohy a pilnost od učitelů i spolužáků uznány byly. Když ráno lenoši domácí na loži se ještě povalovali, náš student již dávno čítával; — když z večera mladictvo po kavárnách a krčmách se potulovalo, on buď v komnatě své popocházeje hlubokými se bavil myšlenkami, nebo v prostoře kdesi na pahorku sedě, mladické sny své v dalekost zasílal. Studující jej nazývali Smutným, neb žádný se ho neviděl kdy zasmáti nebo zažertovati. I nejlehkomyslnější ze spolužáků jeho jakousi vážnost před ním měli. Měl však jinoch i tu

zvláštnost do sebe, že tak hluboko cítil, jak hluboko zamýšlel. Když však duch jeho stálým přemítáním umdlen byl, když odplynula půlnoc a lampička jeho dohořívala: tu zhasnuv slabé světlo, by pozorován nebyl, a postaviv se k úzkému okénku, toužebně hledíval do oken protějšího domu, kdežto přebývala spanilá dívka — vidina smutného jinocha.

Žádný nevěděl o tajné lásce jeho, ale ona, ku kteréž milující oko pozíralo, zpozorovala jej, a tajně vzdychajíc často sama sebe se tázala: „Což mě jinoch ten vskutku miluje?"

„Tam ona spí —" vyjádřil se jinoch v deníku svém, „spí, nevědouc, že zde srdce pro ni plápolá a duch s touhou k ní se pne! — Tam spí, ve blahém snění se kojíc, a nepomyslí, že já pro ni spáti nemohu! Ó skvělá hvězdo, jež temnotu noční stříbrnou září svou pronikáš, zdaliž i mou dráhu kdy osvítíš? Milostná růže, ježto se skvíš v pustém kraji pezemském co čarodějný rajský květ, abys dechem svým ovlažila luhy, zdaliž i mně dopřáno bude jen na okamžení blažiti se 'na blízku tvém? Ó hvězdo, blíže tebe jest nebe! — Ó růže, ty jsi ráj, a kde tebe není, tam jest hrob!"

Hvězda tato, růže atd., jak se líbilo panu studentovi milovanou dívku nazývati, byla mladá hraběnka Luisa, po úmrtí rodičů s bratrem svým, hrabětem Věnceslavem, v Praze přebývající.

Nic se snadněji nevyjeví, jako srdce dvou zamilovaných. Tak se stalo i zde. Smutný a Luisa dosti brzy o sobě zvěděli; ale i jiní lidé vyzkoumali city jejich. Ačkoliv milujícím těmto k rozmlouvání mnoho času nezbývalo, pozdravovali se a mluvívali spolu z oken, a co zamlčela ústa, vyzradila psaníčka. Na neštěstí se dostalo několik z těchto listů do rukou Věnceslavových, kterýžto, ačkoli romantické lásce sestry své jen se vysmíval, nicméně přece za dobré uznal, Luisu přísně pozorovati, a záhy přetrhnouti spolek, jakýž by se dívce z rodu šlechtického po čase nebezpečným státi mohl. Věnceslav, bohatý pán, jiné práce neznal, nežli obyčejné zábavy nedovzdělanců. Z mládí se učil francouzskému jazyku, později i anglicky a vlašsky mluviti uměl; ale vždy zůstal ve třídě oněch, kteřížto pěti i šesti jazyky hovořiti umějí, v žádném však moudrého co promluviti nevědí. Ve studiích více koňů a dívek si hleděl nežli nauk, a po úmrtí rodičů samostatným se stana, nevěstu našel jemu přiměřenou.

Za půl léta měla býti svatba; do té doby chtěl Věnceslav zůstati v Praze, ale pak život svůj ve kraji na svých statcích tráviti sobě předsevzal. Mezitím se počal román slečny Luisy se studentem, a Věnceslav naň pozorna učiněn, listy Smutným Luise poslané sebral a s následujícím dopisem zpátky odeslal:

„Pane!"

„Ačkoliv osoba, stav i jméno Vaše mně nepovědomy jsou, přece mi nelze opominout příležitosti, kteráž k dopisování Vašemu s mou sestrou, hraběnkou Luisou, sloužila. Jakož proti zdravému rozumu i proti vůli mé a celé rodiny naší takováto známost Vaše s Luisou se počala, kterouž déle trpěti nelze: přikazuji Vám listem tímto, byste se více neopovážil písemně neb osobně k ní se přiblížiti, a od této chvíle všeliký spolek s ní za navždy ukončený považoval. Listy Vaše Vám odesílám doufaje, že se budete chránit potkání se se mnou na této cestě, pro Vás i pro mne nepříjemné. Omluvu ani odpověď nepřijímám."

Hrabě Věnceslav.

Tento rázný list měl jiné následky, nežli nadutý hrabě očekával. On na tu věc více nevzpomněl, mysle, že prudkými slovy studentíka navždy odstrašil. Ne tak Smutný, jehožto se urážka bolestně dotýkala. Nikoliv ke strachu, nýbrž k zuřivosti popudil jej přečtený list; neb v jinochu tomto žil rázný duch, jen na příležitost k činnosti čekající. Uzavřev knihy své, probděné noci jiným rozjímáním teď trávil nežli obyčejně. I zde se jevilo ono přesvědčení, že plamen lásky přemocně vyráží jen tam, kde cit bojuje s rozumem, srdce s okolnostmi. Kde srdce zmužile povstává proti zákonům umluvitosti, co skála blesku i větru obnažená: tam vítězí vznešená mocnost citů. Klesne-li však, pochovajíc sebe pádem svým, tedy klesne slavně — a lépe jest slavně zahynouti, nežli zvítěziti hanebně. Jen z bojů jinošských vyvine se muž veliký a dřímající vědomí neznané vlastní tělesné i duševní síly vzbudí se v něm, a vznešené, posud zatemněné vidiny objasní září svou dny života jeho. Tu vlast a láska v jedné splynou myšlence, a ve vroucím srdci, v planoucích očích i v ohnivých slovech jeví se mladistvé city sesíleného věku mužského.

Smutný Luisu miloval, ale jak ji miloval, teprv nyní

poznával. Od té doby, co obdržel list, milenka jeho u okna se neukázala. Zde onde zaslechl, jak se mu lidé vysmívají, i seznal z řečí, že záležitosti jeho tajemstvím nejsou. „Kdo jiný to vyzradil obecenstvu, nežli on?“ dí Smutný k sobě. „On se těší vítězství svému, hanbě mé. Nedosti na tom, že ranil srdce — i na cti mně utrhovati chce? Nebude na škodu, zkusit zmužilosti a síly jeho!“

Svatba hraběte Věnceslava se blížila. Služebníci jeho běhali po Praze se zvacími lístky na skvostné hody. Kdo jen z důstojného šlechtického rodu v Praze se nacházel, byl pozván. Několik dní před svatbou v nějaké společnosti při hře se opozdiv, šel Věnceslav teprv o půlnoci samoten domů. I zbystřil kroky své vida, že podezřelý zakuklenec jej následuje. Tak se bylo již několikráte stalo, ale teprve tehdáž si toho hrabě povšimnul, když přesvědčen byl, že opět ta samá postava za ním kráčí. Chráně se stranných ulic pochopiti nemohl, co zakuklenec od něho žádá; drže jej za zlého člověka hleděl, aby se s ním potkati nemusil. Uskočiv do domu svého, ještě jednou se ohlédnul. Zakuklenec pod svítilnou stoje a spatře braběte se ohlížejícího, spustil plášť se sebe — a místo obličeje šklebila se umrlčí hlava na uleknutého

Věnceslava, a obnažená dýka skvěla se v pravici zakuklence. Od té doby Věnceslav z večera v Praze samoten nevycházel, aniž se kdy více tak pozdě v noci domů vracel.

V den svatby již z rána přijížděli hosté pražští i ze kraje. Veškeré příbuzenstvo ženichovo i nevěstino v domě hraběcím se vyskytlo. Ulice byla lidmi naplněná, a jak se šeřiti počalo, osvítila se všecka okna domu Věnceslavova. V pokojích se skvěly argantické lampy, a zrcadla po stěnách planula v ohni. V celé ulici byla okna otevřena, z nichžto zvědaví lidé pohlíželi, jen jedno bylo oponou zakryto — okno Smutného.

Šestá hodina odbila, šlechtictvo jelo do chrámu. Bylť slavně osvětlen a lidem naplněn. Proti oltáři stálo červeným suknem pokryté klekadlo; tam klečel ženich s nevěstou, za nimiž v půlkole příbuzenstvo stálo. Po stu svící hořelo před oltářem, za nímž bylo šero. Obřady se počaly — ženich podal nevěstě ruku — kněz je svázal. „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!“ zvolal duchovní, a z pořadí pilíře vystoupil zakuklenec, takže jen od Věnceslava pozorován býti mohl; ze hnusné natvářky dvě planoucí oči na ženicha se upíraly. —

„To je zlé znamení!“ pomyslil si tento a zblednul.

Plesy se počaly, zvučná hudba dlouhou ulicí se rozléhala, kdežto množství stojících lidí vůkol domu poslouchalo. Hosté neustále přijížděli, a k rozmnožení obecného obveselení i maškary přítomny byly. Vše se dobře vedlo. Veselost opanovala domácí i cizí, toliko tři osoby nezdály se v ní oučastenství míti. První byl Věnceslav sám, jehožto zasmušilé čelo vnitřní nepokoj jevilo, jelikož mezi obcházejícími maškarami zočil jednu, jejíhož pohledu se zhrozil. Byltě to onen zakuklenec, jehož larva umrlčí hlavu představovala. I tento nevesele zíral ze zapadlých očí, a hled jeho jaksi toužebně po sále bloudil. Třetí neveselá osoba, v postranní komnatě na bohatém sedadle odpočívající, hlavu majíc o ruku podepřenu, trudnými myšlenkami obírati se zdála. Bylať to Luisa, sestra Věnceslavova, jedinká ze všech přítomných dívek, ježto znala věcí vyšších nad ples a tanec.

Věnceslav pilně pozoroval neznámou osobu, doufaje, že se mu nyní poštěstí vyzkoumati, kdo jest. Na mnohého pomyslil, ten však, kdo to v pravdě byl, na mysl mu nepřipadl. Tu hudba opět tanec vzbudila. Maškara se ztratila; teprv po dlouhé chvíli vstoupila s Luisou

v řady tancujících. Luisa měla bílý oděv, na hlavě růžový, diamanty ozdobený věnec; obličej její byl bledý, oko smutné. Tanečník její divoce si počínal, jakoby v letu zadržeti se nemohl. Kroky jejich nebylo ani slyšeti — oni nad podlahou vznášeti se zdáli.

„Ten tanec nevypudí ani věčnost z paměti mé!“ dí Smutný v pamětníku svém. „Ona v náruči mé, tak blízko srdci mému! Zapomněl jsem, že ještě jiní lidé přítomni byli. Jen ji jsem měl v očích, a jak zaznívala hudba, vznášel jsem se s ní po dalekém sále a zdálo se mi, že se s ní vznáším daleko, daleko od země mezi hvězdami, a zvukové etheričtí že provázejí vznešený let náš!“

Hudba byla již dávno dozněla a tancující se rozešli, když unavený tanečník Luisin pozastaviv se spatřil, jak oči všech přítomných naň obráceny jsou. Luisa na prsa jeho poloomdlelá se podpírala. I odstranil se s ní. Věnceslav je hledal od síně k síni, všech přítomných se vyptávaje. Nebylo tu však ani maškary ani Luisy. Až z poslední komnaty zaslechl šepot. Hlasitěji jevil se ženský hlas: „Nyní však odejděte, aby vás zde nespatřil bratr můj. Povědoma jest vám přísnost jeho. Velká mrzutost by přítomnost vaši stíhati mohla.“

Věnceslav poznal hlas Luisin.

„Aj, proč bych se obával bratra vašeho? Co ten mně může učiniti?"

„Vás odtud vyhodit!" zařval Věnceslav, do komnaty vkročiv, kde povědomého zakuklence u nohou Luisiných klečícího překvapil. Rychle svolal sloužících a Smutného hanebně vyvésti kázal. Přímluva, ba i prosba Luisina nic nepomohla, a ona slzíc musila odejíti do své komnaty. Pokoj se naplnil zvědavými hosty, jímžto Věnceslav opovážlivost cizincovu vypravoval. Všickni se hlasitě smáli; zahanben stál mezi nimi Smutný. Oči jeho se jiskřily vztekem. Levou rukou larvu pevně na obličeji drže, pravou k pomstě připravoval.

„Aj, podívejme se mu přece do obličeje, abysme ho budoucně poznali!" pravil jeden ze přítomných hejsků, larvu strhnouti mu chtěje. Smutný však jej za chřtán uchytiv, hodil ním o zem, až se mu hlava dvakráte od podlahy odrazila.

Tu se stal veliký hřmot. „Ven s ním!" křičeli někteří, dámy utíkaly ze sálu, služebníci, javše ho, nevlídně jím ven postrkovali. Někteří se mu vysmívali, jiní zlořečili opovážlivosti jeho, slečinky dělaly, jakoby omdlévaly,

a služebníci s ním tropili šašky a žerty až se schodů dolů. Přivedše ho ke vratům vypravovali lidem u domu stojícím celou tu příhodu, což na přítomné velmi směšně působilo.

„A kdo jest ten panáček?“ zvolali někteří. Tu jeden hrubý kočí k němu přiskočiv strhnul mu larvu s obličeje. Hlasitý smích se rozléhal mezi lidem.

„Aj, aj, pan Smutný!“ zvolal jeden. „Smutně se mu dařilo mezi veselými!“ pravil opět jiný; a tak sobě z ubohého jinocha všelijaké rozpustilé žerty tropili, až jeden ze služebníků, do zad jej udeřiv, na několik kroků odstrčil.

Lidé se hrnuli za ubíhajícím, on však rychle do vedlejší ulice se ztratil. Vztekem rozhorlen nejtemnějšími cestami běžel, jakoby se styděl vlastního stínu svého a sám sobě utéci chtěl.

„Ticho, ticho, raněné srdce! Ještě neuplynula noc, tato svědkyně hanby mé, ještě nepohasnuly hvězdy, zočivší veřejnou potupu mou! Ano, on sám mě popudil k činu, on sám mě vyzval ku pomstě, a já neopominu se dostaviti — ještě dnes!“

Myšlenka pomsty má mnoho lákavého do sebe; i Smut-

ného hnala ku předsevzetí, jakéž jen ve mladém, hněvem překypějícím srdci procitnouti může. Jak rychle myšlenka tato oživla, tak se i všemocně ve mladíkovi upevnila. Bystrým krokem se jinou cestou opět k domovu obrátil. Ulice byla již lidu prázdna, an již velmi pozdě bylo. Vše se zdálo odpočívati, jen v oknech hraběcích bylo světlo a v síních živo. Smutný v temné komnatě své hluboce rozmýšlel. — Z pošmurných oblak slabá zář luny vyrážela, a mdlé světlo její celovalo temné stěny. Slabý mrak se rozložil nad zahradou, kterážto vysokou zdí ohražená, s domem hraběte Věnceslava spojena byla, Ve tmavém stínu popocházeje vyzkoumával jinoch výši zdi. U vchodu pevně uzavřeného vylezl konečně nahoru; s výšky pak mu nebylo těžko do zahrady se dostati. Chytiv se stromu od větve na větev se spouštěl, až pak se rázným skokem mezi křovím v zahradě octnul.

Svaté ticho zde panovalo. Slabý větřík noční sady provívaje pohrával stromovým listím. Nad krajem se rozložila lehká mlha, jako slabý závoj mezi zemí a nebem, jejžto zde onde pohled bdící hvězdy prorážel. Smutný však vnad přírody sobě nevšímaje, neustále houští prolézal, až konečně nepozorován k domu hraběcímu se

přiblížil. Skryv se tu v stínu starověké lípy očekával příležitost k vyvedení záměru svého. Do zahrady žádný nepřicházel. Již dlouho tam Smutný stál a právě rozmýšlel, jakby předsevzetí své jistěji vyvésti mohl, an nad ním na pavlán lunou ozářený Věnceslav s nevěstou svojí vstoupil. Jako rozlícený tygr zaměřil naň Smutný zuřivý zrak svůj. „Aneb nyní nebo nikdy!“ zašeptal jinoch sám k sobě, na lípu vylézaje. Zlehka a pozorně se vinul vzhůru, až pak rychle na pavlán vyskočil. Mžiknutím zabodnuv dýku do prsou Věnceslavových, přehodil jej s pavlánu do zahrady — a uskočil.

Nevěsta vykřiknouc omdlela. Lidé ze síně přikvapivší nalezli hraběte v krvi. Žádný nevěděl, jak se to stalo. Hlučně se počaly, hlučně se ukončily plesy.

*

O případnosti té v celém městě se mluvilo. Někteří pronásledovali Smutného hanou, jiní ho litovali, a opět jiní chválili zmužilost jeho. On však byl ten tam, a žádný o něm více nezvěděl.

Hrabě Věnceslav byl, ačkoliv těžce raněn, přece uměním lékařským brzy z nebezpečenství vyveden. Uzdraviv se

odejel s chotí na své statky. Ona však byla hrdá paní. Nádhernost a pýcha značily stav její. Při vlastní polovzdělanosti vynášela se hrdě nad sprosté poddané, an hloupost a pýcha obyčejně spojeny bývají. Že se hrabě v manželství tom šťastna necítil, dosti zřejmě dokazovalo jednání jeho a chování se k manželce. Dny a noci buď na vojně trávil, buď na vůkolí ve společnostech se potuloval. Zřídka kdy se doma zdržel. Nespokojena se cítil v domácnosti své, až jej narození syna s osudem poněkud smířilo. Vilím se jmenoval prvorozenec, kterýžto svazek lásky mezi otcem a matkou opět obnovil. Vychování však Vilímovo pozůstalo vůli a způsobu paní hraběnky; a že bylo chybné, každý uvěří, kdokoli zná matky druhu tohoto.

Ale netrvanlivé bylo přátelství manželů. Hrabě Věnceslav opět chodil na honby, opět se méně doma zdržoval a vyhledával jinde, co v domácnosti naleznouti přáno mu nebylo. —

Luisa vstoupila do kláštera a přijala jméno Alžběty. Toto poslední outočiště duší nešťastných, nepříznivým osudem pronásledovaných, kterýmžto ve světě želané blaženosti najíti nelze — toto poslední outočiště i ne-

šťastnou Luisu vábilo, a kam jiného zoufalství, jiného zaslepená, soběcká, slzami dítěte radost sobě zakoupiti chtějící láska rodičů — avšak jiného snad i nejšlechetnější předsevzetí dohnalo, tam dohnala Luisu — nešťastná láska.

Uplynulo několik let a zvyk upevnil milence i milenku v jejich okolnostech, takže minulost jen jako zašlý sen v dálce se jim míhala. Alžběta byla pobožná, kdykoliv však se k vyšším krajinám přiblížila, vždy se mísil obraz milence v myšlenky její.

Klášterní zvonek zádumčivě zaznívaje svolával jeptišky do ranní hóry. Bylo léto a slunce právě vycházelo, když panny se v kostele sešly. Růžová zoře vysokými okny do chrámu pronikajíc objasňovala šeré klenutí. Alžběta mžiknutím kostel přehlídla — a hle! u pilíře stál oň podepřený muž, hledě vzhůru ke sboru panen.

„Ha — to jest on!“ zašeptala uleknutá Alžběta, a líce její, jakoby planoucí zoře je pocelovala, nejkrásnějším ruměncem se potáhla, a srdce potápělo se v hlubině citů nevýslovných. I neklamalo ji tušení; byltě to Smutný, ne však více onen ohnivý jinoch, jehožto tváře mladostí se skvívaly a oči v plamenu jinošském jiskřívaly. Bledá

byla tvář, mdlé byly oči jeho. Zdaliž jen blížící se stáří znamenalo obličej a čelo jeho zárytkami? Ovšem; ale více nežli čas působí žal a vášeň na podobu lidskou. A Smutný byl vášniv. Bolest jej hnala světem, a žal se neutišil v srdci jeho. On našel opět milenku svou, ona nalezla milence, ale zhrozili se nad stavem svým. Smutný hluboce cítil, že Alžběta v okolnostech svých šťastnou se necítí, nebyly jí však tak obtížné, jak on si představoval. Bylať ona ženská, a vášeň ženská jest rovněž tak slabá a působením okolností změnám podrobená, jako její přirozenost. Ona záhy uvykla životu tichému, a ledva že kdy zatoužila po bouřlivém světě. Velmi jí to však pohnulo, ona se dověděla, v jakém stavu Smutný se nachází. On nejnižší služby v klášteře vykonával, a Alžběta věděla, komu tu oběť přináší. Když ona dolů k němu hleděla a on jednu ruku na srdci položenu, druhou o zeď opřenu maje, vzhůru k ní pozíral: tu se dotknuli plamenové truchlivých očí, prozrazujíce víc nežli řada slov — a jeden druhému porozuměl. Bylať to pro oba blažená, však krátká doba.

Citlivost Smutného v činnost se změnila a zrušila tichou blaženost milujících. Ale čin muži sluší; v činu nechť

hynou jinošské sny, říše pravdy jest říše blaženosti. Takto smýšleje Smutný snění své uskutečniti se snažil. Jednou zvečera obdržela Alžběta list. Byltě psán rukou Smutného. Svrchovaná vášnivost jevila se v každém slově, a předsevzetí milencovo bylo tak odvážlivé, jakéž se jen od takového ducha očekávati dalo. Chtělť ji unést a prchnouti z vlasti. Odvážlivé to věru předsevzetí, jakéž se za našich dnů jen v zastaralých románech, sotva kdy ve skutečnosti nachází!

„Pravda-li," psal Smutný v listu svém, „že láska ženská neobmezena jest, možno-li i ženskému srdci pro lásku všecko opustiti a překročiti meze okolností, a smím-li též já slovu Tvému věřiti, že jsi mne nadevšecko milovala a posud miluješ, tedy doufám, že i tato poslední naděje má mě nezklamá, a ty k činu tak vděčnému, veškerou blaženost naši v sobě chovajícímu, svolíš a přispěješ."

Zklamala jej však naděje tato. Alžběta nesvolila, ačkoliv láska její byla neochladla. Milovalať ještě Smutného, cit její byl však omírněn a objasněn. Skrytě planul oheň v srdci jejím, nebyl však dosti mocen ke zvítězení nad okolnostmi jejími. Jestiť to přirozená slabost pohlaví ženského, že spíše k odřeknutí se obrátí, nežli by se sna-

žily dosáhnouti, a to jen proto, aby se z navyklého pokoje a s přiosobené domácnosti nevytrhly.

Alžběta uznala z listu Smutného, že by se navržení jeho snadno vyvésti dalo, i že veškerá blaženost milencova od toho závisí. Byla na rozpacích. Nemožno se jí zdálo přemoci se a povinnost obětovati lásce, zrušiti sliby a budoucnost nejistým bouřlivým vlnám světa podati. Ale — láska jest také mocna. Ona má též svoje práva, své zákony, své povinnosti. Je-liž ale ženská s to, pravdu tuto nahlédnouti? —

Soumrak se vznášel nad zemí a víc a více se tmělo v ouzké komnatě Smutného. Na dřevěném stolku leželo psaní ještě neotevřené. Bylať to odpověď Alžbětina — list, od něhož závisel budoucí osud dvou milujících srdcí.

„Zde se kryje poslední naděje má — jiné neznám!“ Takto vzdychnuv pozoroval list před ním ležící. Ruka se mu chvěla, kdykoliv po něm sáhnul, a neměl dost zmužilosti jej otevříti. Setmělo se docela. Zvonek klášterní upomínal k modlitbě večerní. Tu jej přemohl cit nevýslovný. Prsa se mu oužila, a jakož smutné tóny klášterního zvonku, tak pronikal úpěnlivý pláč Smutného soumrak večerní. Minulost procitla v paměti jeho. Při

vzpomnění na jinošský věk procitly opět žaly dávno usnulé. Květ byl opadal, blížila se jeseň věku jeho, ale vášeň ohnivá neudusila se v srdci mužovu.

Rychle se vzpamatovav rozžal lampičku svou. I pojal osudný list, otevřel jej třesoucíma se rukama, četl — zaslzené tváře zbledly — on klesl!

Z té doby pocházejí žalostné výlevy citů Smutného, v pamětníku jeho zaznamenané. Bolest rozněcovala obrazivost jeho takovou mocí, že se myšlenky i jednání jeho šílenosti podobaly.

„Tedy uhasni, jiskro nebeská!" praví v pamětníku svém — „navždy se skryj v zapomenutí neprozračném! Co jsem doufal s oddaným srdcem, po čem jsem toužil u věku mladistvém, co jsem hledal ve všech krajinách vlasti — to mámíc mě mžiknutím se vyskytlo před okem mým, a co zničující blesk udeřilo v prsa a pochovalo srdce mé! Krásné jaro, mne jsi minulo! naděje vřelá, již jsi ochladla! lásko horoucí, plamen tvůj uhasl, jakož i vyschly slzy mé, a nic mi nezbývá více, nežli bolest, hanba a hrob!" —

Ženské srdce není takové lásky schopno, jako mužské. Láska budí velikost, zmužilost i činnost jinošskou. Pod

praporcem lásky dobývá jinoch slávy a nesmrtelnosti, pod ním zničuje zastaralou minulost, novou, krásnější stavě budoucnost. Skvěle-li mu svítí hvězda milosti v oku milenky, nebojí se noci před ním rozložené, neleká se smrti a vášnivě pozírá k záři hvězdy své. Tak to bývalo vždycky, tak se to nalézá i nyní v srdcích mladických.

Srdce ženské potápí se v citech jako v slzách svých. Touží, vzdychá a milujíc čítá chvíle mezi stavem nevěstenským a manželským. Veliký pojem lásky, bez soběckého oučelu — jakož i čin její pohlaví ženskému odňat jest; ženská může jen klesnouti v lásce — zvýšiti se nemůže!

„Já ledva umru a Alžběta mě bude oplakávati; já shniji a již oči její uschnou, již snad na mne zcela zapomene. Závojem povinností a okolností svých zakrývá nemilost svou, a pohrdajíc životem i láskou mojí, přístup k sobě mi zakazuje. — S Bohem, země, kolébko má! vyvinu se z mezí tvých. Den můj zašel i hvězdy se ukryly za mrak. Pohltí mě vlny divokého života? — čili sám se vrhnu v temné bouřlivé bezdno?“ —

Každodenně nyní Smutný do chrámu chodě Alžběty tam více nespatřil. Ona se stranila pohledu milence,

dosvědčujíc slova nemilostného listu svého. „Cokoliv počíti hodláme," stálo mezi jiným v listu Alžbětinu — „při všem má oučel vysvítati. Jaký zde se jeví? Zrušení dosáhnutého pokoje, bloudění v cizině, potulování se beze všeho cíle — to by byl ráj budoucnosti naší! Přesvědčen jste, že jsem Vás milovala, a vězte, že Vás posud miluji! Však i láska má svůj oučel; my bychom ho slušně nedosáhli, a věk dobrodružství nepanuje více, aniž by nám prospěšen byl. V tiché samotě poznala jsem svět s jiné strany, a jsem přesvědčena, že trpělivé snášení je svrchovaným stupněm dokonalosti lidské" a t. d.

*

Stalo se, že starý hrobník hřbitova k . . . ského zemřel, zanechav po sobě jedinou dceru, kterážto pod jménem modrooké Márinky pro spanilost a něžnost svou v celé okolní krajině v pověsti byla.

Osiřalé chudobné děvče obrátilo se do kláštera, kde obsluhováním řeholních sester peprný chléb si dobývalo. Nešťastnou se cítila v nevolném stavu svém, a marné týrání leckdy vynutilo slzy spanilé služce. Žádný si jí hrubě nevšímal, jen Smutný pozorovav nešťastný

osud její blížil se častěji k ní a pomáhal outlé dívce, kdykoliv těžké neobvyklé práci podrobiti se měla. Vypravovalť jí za dlouhých večerů příběhy z opravdivého života a všemožně jí ulehčoval nepříjemný stav její. V přátelském hovoru poskytoval dívce útěchy, ač jí sám zapotřebí měl; často ji odkazoval na budoucnost a prozřetelnost božskou. O sobě a svých okolnostech vždy mlčel.

On, v jehožto zničeném srdci mdlé jiskry udušeného ohně co pablesky klesajícího slunce v rozvalinách pustých se míhaly, on dodával útěchy jinému; a věru, kdykoliv u Márinky sedě o minulosti a životě mluvil, vypravuje jí děje pamětihodné, bylo i jemu volněji, a vlastní jeho žal zakryl se v upamatování na důležité, vznešené příhody u velikém světě.

Přiblížila se doba, v nížto si předsevzal navždy se rozloučiti s krajinou touto a do cizích zemí odejíti, daleko od vlasti, ode všeho, co by jej upamatovalo na mladý věk. Bylof mu teskliva při pomnění, že se nikdy více nevrátí; i litoval Márinky, kterážto zcela opuštěna zůstati měla, bez otce, bez matky, bez přítele!

*

Okna komnaty Alžbětiny z kláštera zíraly přes hřbitov na celou krajinu podhajskou až k vesnici; pročež i Smutnému dopřáno bylo, po prvním shledání se s Alžbětou v chrámě, častěji spatřiti milenku z okna hledící. Ale od té doby, co panna list Smutného byla obdržela, okna její uzavřena zůstala.

Bylo to za soumraku večerního, když Smutný na hřbitově popocházeje se vším se loučil před odchodem svým. Ještě jednou se ohlédnul vzhůru ke klášteru, aby tam poslední vzdechy své zaslal.

Alžběta stála zamyšlena, pevně zírajíc k tichému obzoru, k vysokým horám, jenžto se jako věční strážcové české vlasti v soumračné dálce míhaly. Z jezera vystupující mlha závojem svým obvinula krajinu. Pokraj háje si skotáci z nasbíraného suchého chrastí oheň udělali, jehožto plamen tím jasněji ozařoval krajinu, čím více tma se rozmáhala a jiskry ohně s praskotem vysoko do povětří poletovaly. Planoucí záře zlatila rybník záveský a jiskry se zrcadlily ve hladině jeho. Skotáci přeskakujíce oheň veselý smích mezi sebou vedli; na jejich pak nevinné hře truchlivé oko Alžbětino spočívalo.

Smutný neustále pozíral k ní, doufaje, že snad jedním

milostným pohlédnutím jej oblaží. Klamal se však, neb sotva že Alžběta pozorujícího spatřila, zavřela okno, a v očích jejích bylo mu lze čísti, že pohled jeho zničil dojem příjemný, jakýž pozorování tiché přírody na srdce její bylo učinilo. —

Márinka po vykonané práci na prahu sedíc hleděla na Smutného, kterýžto dívky sobě nevšimnuv se zasmušilým obličejem do komnaty své se ubíral. Tomu se dívka velice divila, neb ačkoliv se obyčejně nejinak chovával k ostatním lidem, k ní se přece vždy přívětivě míval. Rozjímajíc v duchu, zdali mu nevědouc neublížila, a přesvědčena jsouc, že nikoli, vymyslila si nepatrnou záminku, jak by zvěděla od něho příčinu okamžité těžkomyslnosti jeho. Když přikročivši k němu nepatrnou otázku pronesla, zarděly se jí tváře až pod oči, jakoby vyzraditi chtěly, že jiná příčina ji k němu vedla, jako by dětinská nevinnost její se lží i sebe nepatrnější srovnati se nemohla.

Smutný porozuměl znamení tomu. Nepatrný hovor dal podnět k důležitějšímu. Smutný nezatajil dívce odchod svůj.

„Musím pryč, Márinko!“ pravil k ní — „jen daleko

odtud lze mi déle žíti. Jediný den dalšího zde prodlévání byl by posledním dnem života mého!“

Tuť i Márinka netajila citů svých. Měnilať se barva líce jejího, jako se mění obzor při západu slunce, kdy šedivé obláčky zastiňují růžovou hladinu nebeskou; truchlivé pocity projímaly srdce mladistvé. Pramen slzí zadržeti se nedal.

„Jest odchod můj příčinou těchto slzí?“ tázal se Smutný.

„Ach, jestli vy půjdete, já zde též nezůstanu.“

„A proč? Kam se obrátíte?“

„Já nevím. — Kam půjdete vy?“

„Do dalekého světa, kde mě žádný nezná, kde žádný ousměšek neublíží srdci mému!“

„O vezměte mě s sebou,“ pravila rychle dívka a ustrnula nad vlastní řečí.

Nastaloť obapolné mlčení.

„Jak — dívko?“ počal po dlouhém rozmýšlení Smutný; „ty mě chceš doprovázet na bludné pouti mé? Nebojíš se protivných větrů na plavbě nebezpečné? Tak silnou důvěru ke mně chováš?“

„Ach ano,“ vece Márinka, „kraj světa půjdu s vámi!

Buďte vy ochráncem mým, neboť jak daleko doniká oko mé, nikde nemám domova."

„A se mnou se spojuješ, dívko? Hleď, tobě se hostinsky otevře každá síň a přátelsky přiblíží se ti každé srdce; ale mne se žádný neujme, samoten stojím na zemi a žádný — žádný mě nezná!"

„Ó, já vás dobře znám!" oslovila rychle Márinka, ale blížící se kroky rozmluvě konec učinily.

Smutný se dlouho rozmýšleti zdál, nežli k jistému činu se odhodlal. Zrůzněná rozjímání, v pamětníku jeho zaznamenaná, vyznačují boj, jaký se nacházel v srdci jeho. Hluboký cit a upevněná povaha těžko se překonati dají. On miloval toliko jednu, a ta jej zavrhla. Oddanost Márinčina nebezpečnou se mu zdála, ačkoli se více dětinské lásce k otci podobala. Již upevnil v duchu předsevzetí své. Odejíti chtěl, aby žádný, ani Márinka o tom nezvěděla — ale uplakané oči a truchlivá tvář pozorující jej dívky převrátila oumysl jeho.

*

Byla neděle letní. Vesničané právě z kostela domů se ubírali; Márinka dle úmluvy se Smutným k obydlí hrabě-

címu kráčela. Přišedší do zámku, žádost svou, Smutným zřetelně a krátce napsanou, v ruce nesouc, bázlivě se tázala po panu hraběti. Věnceslav se právě doma nenacházel. Služebníci panští těšili stydlivou dívku brzkým příchodem pána svého. Mezitím s ní žertujíce a zahrávajíce ujišťovali ji o vyslyšení prosby její; „neboť náš milostpán“ — pravil jeden z nich — „tak hezké dívce ničeho neodřekne, i kdyby jej samého chtěla.“ — „Pakli ho však nechce,“ doložil jiný, „tedy on se jí sám nabídne!“

Takové a podobné řeči Márinku v nemalou rozpačitost uvedly. Nevěděla co odpověditi, nerozumějíc dílem slovům služebníků, dílem se stydíc za nezdvořilé jejich počínání, kterým provázeli řeči své, neb Márinka všem se velmi zalíbila — a kohož by nebyla okouzlila milostným, nebejasným hledem svým?

Když Věnceslav domů se byl navrátil, podal mu, dříve než Márinku spatřil, jeden ze služebníků žádost její.

„Proč on sám nepřišel?“ tázal se hrabě služebníka, když byl žádost přečetl.

„Je prý nemocen,“ odpověděl tento.

„Nechť tedy děvče vstoupí!“

Chování se Věnceslavovo k Márince bylo snad více

než vlídné, a dívka hned na počátku ujištění dostala, že se žádost její a spolu ženicha jejího beze všech těžkostí vyplní. Hrabě se upamatoval, že Márinčin otec, nebožtík hrobník, v zámku sloužíval, vzpomněl si, že sám co jinoch křestním otcem dívky byl, a i na jiné okolnosti se upamatoval.

Obsah celé rozmluvy Márinčiny udati nelze, zdá se však, že Smutného velmi znepokojil.

„Jak? — bylo by možná?“ — psáno v pamětníku jeho — „lze se v pravdě čeho obávati? On že ji navštíví? — a proč? — Zlatý prsten jí daroval — zač? Ó, dívko! jest-li by se ztvrdilo důmnění moje — pak by bylo pozdě! Běda nám oběma a jemu dvojnásobná pomsta!“

Dosti zřejmě jevil Smutný žárlivost svou, nedůvěru chovaje k lehkomyslnému Věnceslavovi. Důvěru ve člověčenstvo dávno již vyhostil ze srdce svého, i není se tedy diviti, že sebe menší příčina nedůvěru v něm vzbudila.

*

Alžbětu Smutný více nespatřil. Dva listy obdržel nečteny zpět; i uzrálo v něm nové předsevzetí. Pojaltě Márinku za choť a nastoupil dle žádosti své místo ze-

snulého otce jejího, ustanoven od Věnceslava za hrobníka ve vesnici K...

Spokojena cítil se hrobník v novém stavu svém. Márinka jeho byla anjelem v domácnosti a Smutný všemožně se nutil, aby zapomněl na minulost. Zdálof se mu, že jitro života jeho teprv nyní se počíná, a jasný obzor v jarním květu růžovém nad ním rozkvítal. Jenom jeden pošmourný obláček zastiňoval mu oblohu, totiž osoblivost a přirozená povaha jeho, kteréžto ve věčném soumraku chovaly rozmar hrobníkův, takže nikdy neprohlídla jasnost smejšlením a činěním jeho. Často pohlížel k oknu Alžbětinu, toto se však nikdy neotevřelo a ironické usmívání Smutného znamenalo, že jiskra zhynulé bolesti zpomínáním opět procitovala.

Ale nová, mnohem krutější rána opět Smutnému hrozila. Hrabě Věnceslav kochal se v myšlenkách, pád jeho připravujících. Ostrovtipu jeho vysvítalo, že Márinka v nezkušenosti své snadno by se poddala vůli jeho. Navštěvovalť ji často, kdy Smutného doma nebývalo, a připravoval tak uzrání záměrů svých. Kráčel volnou cestou a tím jistěji dosáhnutí mu kynulo. Přinášel jí znamenité dary s tou žádostí, by zamlčela manželi návštěvy

ty. Márinka, nepozorujíc záměry podvodné, uposlechla ho. Tím vzbudiv marnomyslnost její, učinil velký pokrok k cíli svému.

Smutný zpozoroval všecko, věděl však, že Márinka jeho ještě nepoklesla. V duchu hrozil Věnceslavovi pomstu ukrutnou, k jejímužto vylití se i v brzkém čase příležitost naskytla.

Věnceslav se blížil k dosáhnutí záměru svého, an opět Smutný každého užšího obcování s chotí svou se chránil. Žil s ní jako bratr se sestrou, pozoruje chování její k hraběti. Onť viděl, že Věnceslav vše, co mohl, vynakládal, aby Márinku zcela sobě naklonil, viděl, že i ona jemu se poddává, pozoroval, jak se den ode dne blíží pádu. Nicméně nebyl s to dotknouti se srdce outlého, pročež ji také nenapomínal; slabá žena měla se sama vyvinouti z tenat, ji ďábelsky obkličujících. Ale vina Věnceslavova měla býti jeho pádem.

Smutný byl na rozkaz hraběcí jednoho dne do města obeslán, kdežto se asi tři dni zdržeti měl. Dobře věděl, že příčina, za kterouž odejíti měl, pouhým usnadněním příležitosti k hanebnému skutku byla; odeslal tedy na svém místě jiného, sám pak na blízku pobluzuje po-

zorně očekával, co se díti bude. — Ve křoví nedaleko hřbitova sedě dočkal se noci. Nastalať zasmušile i bouřlivě. Z obzoru severního valilo se černé mraků moře vždy výše a výše, a truchlorouška jeho zastínila veškeré hvězdy. Najednou se strhli se dvou stran divocí větrové a protrhnuvše chmuru, poháněli odloučené obláčky do všech úhlů světa. Tu oblétaly tyto bledou měsíce zář co sbory divokých jezdců, tam se vinuly po obloze jako černý závoj před obličejem truchlivé dívky.

„Jaká jasná modřina nebeská“ — zvolal Smutný — „tak čisté byly oučely mé. Žádná myšlenka zlá neposkvrnila duši mou, žádná vina nerušila pokoj srdce mého. Touže po pravdě, dnem i nocí jsem kráčel po dráze, od učených dobrodinců člověčenstva dávno nastoupené i proklestěné. Obloha života mého se zkalila. Černá moc osudu zatemnila dny života mého, roztrhány jsou myšlenky mé, zničen můj cit a obrazivost má co ony obláčky poletuje od viny k vině. Milujícím bylo mnou povrženo, miluje opět jsem oklamán! Oklamán? — Je-liž možná, že mě klame nedůvěra moje? je-liž možná, že nevinna jsi, ženo má? — Márinko, je-li tomu tak — na kolenou svých tě odprosím! — Slyš! kdo to? — Ha, toť

on! Plášť větrem vlaje — měsíčná zář osvěcuje obličej jeho — v každém tahu jeví se vášeň, každý krok hříchu se podobá! — Utiš, utiš se srdce, jestiť to poslední rána osudu!"

Věnceslav se blížil. Krok jeho prozrazoval, že nejistou i nebezpečnou dráhu nastoupil. Smutný se třásl po celém těle, když hrabě okolo něho šel. I nevěděl, má-li jej zadržeti a takto předejíti hříchu velikému. Co by to však bylo zpomohlo? Jesti-li ona nevinna, o tom nebyl by se přesvědčil; není-li, tedy by nedůvěra nevinnost pronásledovala. Nikoliv — on chtěl býti svědkem jejího vítězství nebo pádu. Přistoupiv k oknu, když byl hrabě do chyše zašel, dychtivě pozoroval, co se tam děje. — Vzteku jeho přibývalo — slzy polily mu tváře — v obnažená prsa zlostí tak pevně nehty zaryl, až krvácela... Ona klesla! Uvadla růže, zhasla hvězda jeho! Zoufalství zmocnilo se všech jeho oudů. Po spáchané vině teprv poznal, co byl ztratil — čemu dříve zabrániti mohl; nyní teprv poznal, čím jemu Márinka byla, jak šeredně s ním osud zahrával. K divým oblakům zasílal neslýchané kletby, aby je zanesly do veškerých světů, aby svědky byly ztráty, citů a pomsty jeho. Rozkacen běžel dolů až

k rybníku. Tam na břehu sklouznuv chladil v rose noční horoucí tváře své. Žádný nezaslechl slov, kterými nevěda sám k sobě mluvil, a noc a břeh jim neporozuměly. On plakal pláčem dětinským a zoufanlivě se zas do tak hrůzného smíchu dal, že se sám sebe lekal.

Tu se opět blížila postava černá; Věnceslav se vracel domů. Smutný utišiv se čekal na příchozího. Uprostřed cesty se položil, aby hrabě nevida jej tím jistější obětí se stal. Věnceslav přišel a na Smutného šlápna s uleknutím ucouvnul — v černý mrak ukryly se zraky luny, aby nezočily hrůzyplného výjevu. Ukrutný čin byl vykonán — vzkřiknutí daleko proniklo noc. Luna se opět odhalila, a hle — tamto se zablýsklo okno klášterní. Smutný pohlédnul vzhůru a zočil postavu Alžběty, kterážto v okamžení zmizela. Ona byla svědkyní zločinu spáchaného na bratru jejím! —

*

Vražda zůstala tajemstvím. Márinka se vyznala z viny své a porodivši dceru zemřela. Klára bylo jméno dítětě Věnceslavova, hrobník sám byl vychovatelem a i dle jména otcem jejím. Veškerou láskou, které se srdce jeho

ještě zmocniti mohlo, oddal se dítěti nevinnému, jakoby se opět napraviti snažil, co byl provinil na jejím otci. Víc a více tišila se vášnivost hrobníkova. Uznávaje, že toliko chudoba a marnomyslnost příčinou byly klesnutí choti jeho, předsevzal sobě, v tomto ohledu osud předejíti.

„Nemáť záviseti Klára od okolností a od milosti lidské čeho jí nedala rodina, to já této odejmu a oudu jejímu zachovám.“ Tak smýšlel hrobník, a z té příčiny prohledávaje hrobky a rakve hraběcí, shromažďoval poklad pro dceru Márinčinu. Aby však Klára marnomyslnosti nepřivykla, postavil lebku matčinu podle lebky otce nad ložem dívčiným, aby — ačkoliv nevědouc, po kom jsou — na pohledu jejich znáti se učila obraz člověka v několika dobách žití jeho, a aby přesvědčení nabyla, jak směšná jest veškerá marnomyslnost a vše snažení, malichernostmi a nestálými vnadami pochvaly lidské sobě dobývati.

Později dívku do kláštera k učení odesílal, kdežto se Alžbětě tak zalíbila, že se jí tato přítelkyní i druhou matkou stala. Smutný však Alžbětu nikdy více nezočil a drahně let bylo uplynulo, než mu opět dopřáno bylo, pohlédnouti ve tvář její; ale ach! bylať již — mrtva.

IX

Paprsky jarního slunce rozehřály a vysušily sníh celého kraje, jako vroucím úst jinošských políbením usychají zaslzené lice milenčiny. Opět zelenaly se háje a luka, opět se usmívaly oudolí a pahorky. Lesy a povětří obživly rozmanitým zpěvem procitlého ptactva.

Bylo asi na počátku měsíce května, když časně ráno dvanácte dívek v stejném bílém oděvu z vesnice K... ku klášteru se ubíralo. Každá z nich rozmarinový věneček v ruce držela; vážně a skoro smutně kráčely po dvou k posvátnému místu. Za nimi táhlo se množství lidu, jenž se byl sešel ze všech vesnic okolních. Tu zazněl zvonek klášterní, napomínaje k rannímu modlení. Všickni stanouce tiše se modlili.

Jinou stranou kráčel muž, samoten, ve hlubokých myšlenkách ztracen. Nepozorovaltě zvonku zvuk aniž sboru vesničanů sobě povšimnul. Lidé odešli do kostela, on pak ke chatrči hrobníkově. Nežli vkročil, pohlédnul ještě jednou do obživlého kraje, kde každý květ, každý proutek nový život zvěstoval — ne však jemu!

Množství pracujících dělníků pohybovalo se u rybníka, jenžto se na vyšší rozkaz právě zpouštěl. Nad krajem více a více hynula mlha. Šedivé obláčky se rozplynuly v pohledu ranního slunce a z obnažené jasné modřiny nebeské se toto slavně vyvinulo, co vítěz nad nocí.

Obrátiv se vkročil jinoch do světnice. Tuto klečela dívka bledá — slzící. Plamen oka jejího byl mdlý a nemilostivý osudu vichr zavál růžové květy s tváří jejích.

„Bratře!“ — „sestro!“ — to byla jedinká slova objímajících se Vilíma a Kláry. Nedlouho jim však dopřáno bylo, zůstati takto o samotě. Blížilyť se hlasy lidské, a Vilím z komnaty vystoupil. Byly to družičky, přicházející, aby odvedly Kláru. Na sta lidí bylo se na hřbitově sešlo ke slavnosti, jakáž ve kraji velmi zřídka se vyskytuje.

Družičky oblékly dívku ve skvostný oděv, kterýžto dle nařízení Vilímova mladé hraběnky hoden byl.

Na vížce se nyní sezvánělo. Lidé hledali v kostele dobrého místa k spatření obřadů slavných, ale truchlivých. Klára uprostřed družiček vystoupila z chatrče. Každý obdivoval krásu její, užasna nad bělostnou tváří dívčinou. Bylať to krása nadsmyslná; v obličeji jejím

se nejevila ani jedna jiskra života; stálať mezi dívkami ostatními co lilie mezi růžemi.

Tu se blížil sbor mužů, nosidla přikrytá na ramenou nesoucích.

„Co to?“ zvolali lidé, hrnouce se k nim.

„Tělo hrobníkovo našlo se v rybníce!“ zvolal jeden z dělníků.

Klára zaslechla slova tato. Líce její se zardívala, oči však více a více mdlely; nepřirozená červenost se s tváře její zase tratila. Tuť se opět zdálo, jakoby na zbledlém obličeji všecka krása pojednou vyhynula, jakoby jediné toto okamžení mnohá leta v sobě bylo chovalo, a dívka sestárla, že ledva k poznání byla.

V přeplněném kostele bylo tak ticho, jakoby tam žádného nebylo, když Klára tam vkročila. Jeptišky vyvedly ji ze středu družiček a kráčely s ní k oltáři.

Tam se loučila se světem, odtamtud ještě jednou přehlédla, co ji na zem poutalo. Promluviti nemohla; a když pokynutím ruky se všemi přítomnými se loučila a mdlý pohled její na Vilímovi smutně se pozastavil: tuť nezůstalo ani jediné oko suché, a vzdechy a pláč lidu rušily posvátné ticho.

Když pak krásné dlouhé vlasy jí ustřihly, a pěkný oděv s ní strhnuvše v černé klášterní roucho ji oblékaly: tu Vilím déle v kostele vytrvati nemohl. Vyšelť ven, rychle spěchal domů, a dada si osedlati nejbystřejšího koně, do Prahy odjel. Nikdy více nevrátil se na své statky.

V oděvu novém Klára obličejem na zem se položila, a nad dívkou, černým suknem přikrytou, vykonával se poslední obřad, znamenající, že od té doby pro svět umřela.

Obřad byl vykonán, sestry odhrnuly sukno — Klára však nepovstala více!

Kniha tato vyšla
v pátém válečném roce 1918
ve 300 číslovaných výtiscích,
tiskem Grafie v Praze,
v úpravě M. Kalába,
s vazbou L. Bradáče,
nákladem MUC. K. Dvořáka,
Břevnov 297.

